

Dr. Vehbetu Zuhejli

Suneti

IV

Pjesë e shkëputur nga “Usuli fikhu islam”

Autori:
Dr. Vehbetu Zuhejli

Përktheu:
Dr. Musli Vërbani

Titulli:
Suneti

Korrektura:
Burim Bunjaku

Të drejtën e ribotimit e rezervon autori

Hyrje

E kam zgjedhur termin sunet, e jo shprehjen haber e as ether, sepse haberi është sikurse hadithi. Është ajo çka i mbështetet Pejgamberit s.a.v.s. ose sehabiut, ose dikujt tjetër, shprehimisht, veprimtarisht ose vendosmërisht ose atributisht. Ndërsa, etheri është hadith që arrin në rrugë duke arritur te Pejgamberi s.a.v.s., ose është i ndërprerë në rrugë duke arritur te Pejgamberi s.a.v.s. e disa fukaha e kanë veçuar se çka është ndërprerë.

Sa i përket sunetit, janë fjalë, veprat, vendimet dhe atributet e Pejgamberit s.a.v.s.³⁷

Ne do të flasim për sunetin me sa vijon:

- **Definicioni i sunetit,**
- **Llojet e sunetit në bazë të zinxhirit,**
- **Argumenti i sunetit,**
- **Pozita dhe vendi i sunetit në krahasim me Kur'anin,**
- **Medhhebet e sehaveve dhe dijetarëve për ta llogaritur si bazë për të vepruar me haberin e vetmuar, hadithin mursel,**
- **Veprimet e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s., disharmoninë në mes të fjalëve tij ne veprat e tij.**

Definicioni i sunetit

Sunet gjuhësisht është shprehje e rrugës dhe e drejtimit normal. Suneti i çdonjërit, çka është e thëna dhe e ruajtura prej tij, pa marrë parasysh se a është e mirë apo e keqe. *Shembull:* Thënia e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.: **“Kush e trason një rrugë të mirë, ai ka shpërblim të vetin dhe shpërblimin e atyre që veprojnë deri në ditën e kijametit, dhe kush e trason një rrugë të keqe, ai ka gabimin e vet, në rend të parë, e pastaj gabimin e atyre që veprojnë deri në ditën e kiametit”**.³⁸

Te fukahatë sunet është e kundërta e vaxhibit në ibadete, ashtu siç e kemi sqaruar te tematika e ligjit. Ndonjëherë quhet e kundërta e bidatit, si f.v. thënia: Filani është prej pasuesve të sunetit.

Te Usulijinët suneti është çdo gjë që buron nga i Dërguari s.a.v.s. prej argumenteve të shariatit çka nuk është në Kur'an dhe nuk është mrekulli, e as brenda kornizës së mrekullisë. Me fjalë të tjera: Suneti është çdo gjë që buron nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s. prej fjalëve, veprave dhe vendimeve në heshtje. Gjatë kësaj tematike qëllimi është për këtë:

a. Suneti foljor: Janë hadithet të cilat i ka thënë Pejgamberi s.a.v.s. në vende të ndryshme. *Shembull:*

Thënia e tij: ***Nuk ka dyshim se veprat shpërblehen sipas qëllimit.***

Pastaj, thënia e tij: ***“Nuk lejohet të dëmtojë, as të dëmtohet askush në islam”***.

Pastaj thënia e tij: ***“Trashëgimtari nuk ka të drejtë në testament”***.

b. Suneti veprimor: Janë veprimet e Pejgamberit s.a.v.s.

Shembull: - **Falja e pesë kohëve të namazit,**

-**kryerja e rregullave të haxhit,**

-**gjykimi që akuzuesi të sjellë dëshmi, e i akuzuari të përбетohet.**

Të gjitha këto do t'i sqaroj te veprimet e Pejgamberit s.a.v.s.

c. Suneti heshtor vendimmarrës: Është kur Pejgamberi s.a.v.s. ka heshtur gjatë një mohimi, veprimi ose të një fjalie, ose të një veprimi, të cilat çështje kanë qenë në prezencën e tij, para tij, në kohën e tij, e që ai e ka ditur. E, vendimi është realizuar:

- ose me pajtueshmërinë e tij;
- ose me përgëzimin e tij;
- ose me bekimin e tij;
- ose duke mos e kundërshtuar, por duke heshtur.

Shembull: Të ngrënit e **“Dubit”** në tryezën e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.

Shembull tjetër: Pranimi i gjykimit të Pejgamberit s.a.v.s. kur Muadh Ibn Xhebeli ka gjykuar për mënyrën e përbetimit.

Shembull tjetër: Gjykimi për thembrën (shputa) se këmba e Usames është prej këmbës së Zejdit, kur ka thënë: **“Vërtet, këto këmbë janë të njëra-tjetrës.”**, gjë që tregon se shputat janë argument për të vendosur farefisën, siç është në medhhebin e Imam Shafij r.a.³⁹

Hanefijtë thonë: Përgëzimi i tij nuk ka qenë dëshmi e gjykimit, mirëpo është dëshmuar për t'i mposhtur hipokritët për thënien e tyre për prejardhjen e Usame bin Zejdit dhe për t'i detyruar që hipokritët ta pranojnë gabimin e tyre në atë se me ghykimin e tyre ata kanë gjykuar gabimisht.

Dijetari Huderij ka thënë: Nuk ka dyshim se kjo është e papranueshme, sepse mohimi i të Dërguarit të Allahut mendimin e hipokritëve shihet qartë se është e vërtetë se ai do t'i mohonte.

Ndarja e sunetit në bazë të zinxhirit

Te shumica e dijetarëve, ndarja e sunetit në bazë të zinxhirit është dy llojesh:

1. Suneti mutevatir; dhe

2. Suneti i vetmuar.

Pa marrë parasysh se a është haber i vetmuar i pranuar (*haber i cili ka më shumë se tre transmetues*), siç kanë deklaruar Amediju dhe Ibni Haxhibi, apo i papranuar (*është hadithi që ka më pak se tre transmetues*), edhe në shekullin (gjeneratën) e dytë ose të tretën, në atë masë, saqë transmetimi është i besueshëm dhe nuk ka shansë që të jenë pajtuar për përgënjeshttrimin.⁴⁰

Te Hanefijtë, në bazë të zinxhirit, suneti ndahet në tri lloje:

1. Suneti mutevatir,

2. Suneti meshhurë dhe

3. Suneti ahad.⁴¹

Këto tri lloje do t'i sqarojmë me sa vijon:

E para: Suneti mutevatir.

“**Tevatur**” gjuhësisht do të thotë kontinuitet, vazhdimësi. Thuhet: Është rreshtuar populli, kur ka ndodhur njëri pas tjetrit, me një distancë mes njeri-tjetrit. Zoti i Lartmadhëruar thotë: “**Pastaj ne kemi dërguar të dërguarit tanë të rreshtuar njeri pas tjetrit**”.el-Muëminunë⁴⁴

Në terminologji do të thotë: **Çdo haber (lajm), i cili ka transmetues tepër të madh, saqë është e pamundur që të gjithë të jenë dakorduar të gënjejnë.**

Suneti mutevatir. Është suneti të cilin e kanë transmetuar nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s. një shumicë transmetuesish, që normal është e pamundur që ato të jenë dakorduar të gënjejnë në tri gjeneratat e para: gjenerata e shabeve, gjenerata e tabiinjëve dhe gjenerata e tebei tabiinjëve,⁴² sepse pas këtyre gjeneratave transmetimi është bërë nëpërmjet regjistrimit. Sa i përket asaj që nuk kanë mundur të dakordohen për gënjeshtëri, pra për shkak të emanetit të tyre, për shkak të orientimit të ndryshëm të tyre dhe për shkak të jetës së tyre në vende të, në këtë kushtëzohet që në të gjitha gjeneratat, duke filluar prej lajmëruesit e deri te i lajmëruari, të jetë transmetim i drejtë. *Shembull:* Transmetimi i Kur’anit, po ashtu sunetet praktike, si f.v. rekatet e namazit, rregullat praktike të haxhit, përcaktimi i përqindjes së zekatit, mënyra e abdesit e të ngjashme, të cilat muslimanët i kanë pranuar nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s. me të shikuar ose me të dëgjuar, pa kurrfarë ndryshimi në mes gjeneratash dhe vendesh. Ndërsa, sa i përket suneteve foljore, ato janë të pakta, si f.v: “**Për trashëgimtarin nuk lejohet të lihet testament**”.⁴³ Te disa vërtetues të këtij hadithi,

ose hadithi: “**Kush me qëllim gënjen për mua, le të përgatisë vendin e tij në zjarr**”.⁴⁴

Po ashtu, hadithi: “**Mjerë për të lëshuarit e mëngëve të këmbës, të cilët do të hynë në zjarr**”.⁴⁵

Dispozita e hadithit mutevatir: Të gjithë dijetarët janë të pajtimit se është argument i prerë nga Pejgamberi s.a.v.s., absolutisht është i saktë, dhe mospranuesi, i cili mohon, është mohues. Kjo tregon se ne e dimë

domosdoshmërinë që ekzistojnë vende të largëta në rruzullin tokësor dhe personalitete të ndryshëm, si dijetarët dhe historianët.⁴⁶

- Disa dijetarë e kanë përkufizuar numrin e transmetuesve të hadithit mutevatir.

- Disa kanë thënë se minimumi duhet të jetë pesë, sepse pesë është numri i elitës së pejgamberëve (Nuhu, Ibrahim, Musa, Isa dhe Muhamedi a.s).

- Disa kanë thënë shtatë, sepse shtatë është numri i strehuesve në shpellë.

- Disa kanë thënë dhjetë, sepse më pak se dhjetë është shumësi i pakicës, e jo shumësi i shumicës.

- Disa kanë thënë njëzet, sepse Zoti i Lartmadhëruar ka thënë: **“Nëse nga ju janë njëzet durimtarë.” (El-Enfal : 65)**

- Disa kanë thënë katërdhjetë, sepse ky është numri i llogaritur për namazin e xhumasë.

- Disa kanë thënë shtatëdhjetë, sepse Zoti i Lartmadhëruar ka thënë: **“Musa i zgjodhi shtatëdhjetë njerëz prej popullit të tij.” (El Earaf, 155)**

- Disa kanë thënë njëqind e pesëmbëdhjetë, sepse ky ka qenë numri i besatues i Ridvanit.

Të gjitha këto janë argumente të dobëta, të cilat nuk kanë as bazë logjike, e as tekstuale. Përpos kësaj, kjo nuk është problematika e mospajtimit, sepse mendimi më i preferuar nga të gjithë është: Hadithi mutevatir është ajo çka është e saktë prej lajmëruesve, pa u caktuar numri i transmetuesve saktësisht.⁴⁷

E dyta: Suneti meshhur.

Në esencë është lajm i vetmuar (në fillim), pastaj në shekullin (gjeneratën) e dytë është përhapur ai lajm (hadith) dhe është bërë hadith i transmetuar nga një grup i vogël njerëzish, që nuk mund të paramendohet se ata janë pajtuar që të gjithë për përgënjeshtim. Pas tre shekujve më nuk shikohet se a është përhapur, apo jo, sepse në përgjithësi të gjitha lajmet (hadithet) e vetmuara janë përhapur në këto (pas këtyre) shekujve. *Shembull: Çka e transmeton një sehabij, apo dy sehabij, hadithin nga Pejgamberi s.a.v.s., e pastaj prej tyre e transmeton një numër i madh i njëpasnjëshëm.*⁴⁸ *Shembull: “Nuk ka dyshim se veprat (shpërblehen) sipas qëllimit”.*

Pastaj hadithi: *“Islami është i ndërtuar në pesë shtylla”.*

Pastaj: *“Mos të dëmtojë askush dhe të mos dëmtohet askush”.*

Pastaj: *hadithi i mes’hit: mbi meste. E, po ashtu, hadithi i gurëzimit.*⁴⁹

Shihet qartë se dallimi në mes të hadithit mutevatir dhe hadithit meshhurë është se hadithi mutevatir është ai çka ka arritur numrin në fillim dhe gjatë tri gjeneratave të para. Ndërsa, hadithit meshhur në tri gjeneratat e para kjo i mungon. Për këtë arsye, Hanefijtë thonë: Hadithi meshhurë është hadith i sigurt në aspekt formal, e jo kuptimor.

Dispozita e sunetit meshhurë. Është e sigurt prejardhja prej sehaveve, të cilët e kanë transmetuar, por nuk është i sigurt se ka prejardhje prej Pejgamberit s.a.v.s.

Ky hadith në një anë tregon siguri të transmetimit, por edhe paragjykim të dyshimit se nuk është i sigurt. Për këtë arsye, ai që nuk e pranon, është mëkatar, e jo pabesimtar.

Ky lloj hadithi specifikon përgjithësimin e Kur’anit, siç është te Hanefijtë, dhe dispozita e tij është si dispozita e sunetit mutevatir.⁵⁰

Te Hanefijtë kjo i përngjanë parimit shtesë të librit të Allahut.

E treta: Suneti i vetmuar.

Është hadith të cilën e ka transmetuar vetëm një transmetues dhe nuk e ka arritur shkallën e nivelit të numrit të madh, si f.v. e kanë transmetuar një ose dy, por pa e arritur numrin e madh në tri gjeneratat e para. Shumë hadithe janë vërtetuar në këtë mënyrë.

Dispozita e hadithit të vetmuar. Është i dyshimtë dhe nuk është i sigurt. Vaxhib është të vepruarit me të, por jo për të besuar se është vaxhib, sepse dyshimi ekziston në vërtetimin e tij. Këtë mendim e kanë shumica e dijetarëve dhe në përgjithësi fukahatë.⁵¹ Këtë mendim e ka zgjedhur Amediju, i cili ka thënë: “Hadithi i vetmuar është i sigurt, nëse nuk ka argumente kundërshtuese”.⁵²

Me përjashtim të disa dijetarëve, shumica absolute e tyre thonë se hadithi i vetmuar është i pranuar në kushte të caktuara. Të këtij mendimi janë edhe Hanefijtë.

Argumenti i sunetit

Dijetarët janë argumentuar se suneti i Pejgamberit s.a.v.s. është argument në nxerrjen e ligjeve të shariatit, me argumente prej Kur'anit, ixhmait dhe argumenteve logjike.⁵³ I pari i është përmbajtur këtij argumentimi përpos ixhmait (ndihmues, mbrojtës dhe përmbajtës i hadithit) Imami Shafiju r.a. në librin e tij *“Umë”* dhe *“Risaletun”*

1. Kur’ani. Allahu ua ka bërë obligim besimtarëve që të dëgjojnë dhe të pasojnë Pejgamberin s.a.v.s. E ka bërë dëgjueshmërinë e të Dërguarit të Tij dëgjueshmëri të Tij. I ka udhëzuar besimtarët që kur të kundërshtohen në mes vete, le të kthehen (bazohen) te Allahu dhe te i Dërguari i Tij. Dhe, nuk ka lejuar që askush të zgjedhë gjykim tjetër përpos gjykimit të Allahut dhe të Dërguarit. E ka bërë domosdoshmëri besimin në të Dërguarin. Kush e ka vaxhib që të dëgjojë dikë, ai e ka vaxhib t’i dëgjojë fjalët e tij. E, kush e ka vaxhib të besojë dikë, ai e ka vaxhib të pasojë fjalët e tij, veprat e tij dhe çdo vendim të tij.

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ۚ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“O ju besimtarë, bindjuni Allahut, bindjuni të Dërguarit dhe atyre që drejtojnë punët tuaja. Nëse nuk pajtoheni me ndonjë gjë, drrejttojuni Allahut dhe të Dërguarit; nëse besoni Allahun dhe ditën e kiametit, kjo për ju është më e mira dhe shpjegimi më i bukur.” (en-Nisa, 59)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

“Kush dëgjon të dërguarin, ai veç ka dëgjuar Allahun.” (En-Nisa : 80)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۖ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

“Ata që janë të dëgjueshëm ndaj Allahut dhe të dërguarit, do të jenë në shoqëri me ata të cilët i ka bekuar Allahu: pejgamberët, të drejtët, dëshmorët dhe me njerëzit e mirë. Sa shokë të mirë do të jenë ata.” (Nisa, 69)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ
الْخَيْرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا

“Kur Allahu dhe i dërguari i tij caktojnë diçka, atëherë as besimtari, as besimtarja nuk kanë të drejtë të sillen sipas mënyrës së vet dhe kush nuk e dëgjon Allahun dhe të dërguarin e tij, ai me siguri ka humbur keq”. (El Ahzab; 36)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي
أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Dhe jo, pasha Zotin tënd, ata nuk të besojnë deri sa për gjykatës në mosmarrëveshjen e tyre nuk të pranojnë ty, e pastaj për shkak të gjykimit tënd nuk ndiejnë në shpirtrat e tyre aspak seriozitet, apo vështirësi, dhe përderisa nuk përulen tërësisht”. (Nisa, 65)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Çka ju jep i dërguari, pranojeni, e çka ju ndalon, ndalojeni.” (El-Hashr, 7)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Thuaj: Nëse e doni Allahun, më pasoni mua, Allahu ju donë”. (Ali Imran, 31)

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ۗ قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۗ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Le të ruhen ata, të cilët veprojnë në kundërshtim me urdhrin e tij, mos t’i kaplojë ndonjë sprovë, apo mos t’i godasë ndonjë dënim i dhimbshëm.” (En Nur, 63)

Duke kërkuar që të besohet në Pejgamber, Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Me të vërtetë besimtarë janë vetëm ata të cilët besojnë Allahun dhe të dërguarin e tij dhe kur janë me atë për ndonjë çështje të përbashkët, nuk largohen pa marrë pëlqimin e tij”. (En Nur, 62)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“Dhe besoni Allahun dhe të dërguarin e tij, i cili beson në Allahun dhe në fjalët e Tij dhe besoni atë me shpresë se do të shpëtoni”. (El-Earaf, 158)

Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

“Ai është i Cili dërgoi te populli analfabet pejgamber prej mesit të tyre që t’u lexojë atyre ajetet e Tij, t’i pastrojë ata dhe t’ua mësojë Librin dhe urtësinë, edhe pse më herët kanë qenë në humbje të sigurt.”
(El-Xhumuatu : 2)

Pejgamberi s.a.v.s. i ka mbështetur të gjitha këto kuptime të ajeteve. Në haxhin lamtumirës ka thënë: “*Në mes jush kam lënë dy çështje, nëse i përmbaheni atyre, kurrë nuk do të humbni, e ato janë: Libri i Allahut dhe sunetet e të dërguarit të Tij*”.⁵⁴

Mikdam bin Muad Jakrib transmeton se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: “*Pra, më është dhënë mua Kur’ani dhe ngjashëm me të. Përmbajuni Kur’anit: çka të jetë e ndaluar në të, ndalohuni, çka të jetë e lejuar në të, lejoni; pra, çka të ndalon i dërguari i Allahut, sikur të ketë ndaluar Allahu.*”⁵⁵

2. Ixhmai i Sehabeve: Zoti qoftë i kënaqur me ata të cilët kanë bërë obligim pasimin e sunetit gjatë jetës dhe pas vdekjes së Pejgamberit s.a.v.s. Gjatë jetës së tij zbatonin gjykimet e tij, kryenin urdhrat e tij, largoheshin nga ndalesat e tij dhe nuk bënë dallim në mes të gjykimit të Kur’anit dhe gjykimit të Pejgamberit s.a.v.s., ashtu siç u sqarua më parë te hadithi i Muadh bin Xhebelit: Kur e ka pyetur Pejgamberi s.a.v.s.: *Po nëse nuk e sheh në librin e Allahut.* Ai iu është përgjigjur: *Atëherë gjykoj me sunetin e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.*

Praktika e Ebu Bekri Sidikit, Umerit dhe të tjerëve, të cilët gjithmonë kur nuk e gjenin zgjidhjen e gjykimit në Kur’an, vepronin me atë çka kishin dëgjuar dhe mësuar prej Pejgamberi s.a.v.s., ose çka kishin dëgjuar sehabet prej Pejgamberit s.a.v.s.

Pas sehabeve kështu kanë vepruar dijetarët islamë dhe askush nuk e ka refuzuar, por të gjithë e kanë pranuar.

3. Argument logjik. Allahu i Lartmadhëruar e ka urdhëruar të Dërguarin e Tij ta pasojë shpalljen dhe ta përcjellë shpalljen e Tij. Transmetimi i shpalljes është leximi i Kur'anit, ndërsa sqarimin e ka bërë Pejgamberi s.a.v.s.

Janë të fuqishme argumentimet për sigurinë e Pejgamberit s.a.v.s. që të mëkatojë, të harrojë apo të bëjë gabim. Për këtë sheriati është Kur'ani dhe fjalët e Pejgamberit s.a.v.s.⁵⁶

Përpos kësaj, në të shumtën e rasteve Kur'ani ka nevojë për sqarimin e të pasqaruarës, përkufizimin e të papërkufizuarës, specifikimin e të përgjithshmes.

Shembull:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

“Falen i namazin dhe jepeni zekatin.” (el-Bekare, 43)

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ

“Është bërë obligim agjërimi për ju.” (el-Bekare, 183)

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

“Kryerja e haxhit në shtëpinë e shenjtë për njerëzit është obligim për Allah.” (Ali Imran, 97)

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

“Allahu e ka lejuar shitblerjen dhe e ka ndaluar kamatën.” (el-Bekare, 275)

وَأَحِلَّ لَكُمْ مَا

“Dhe ju është lejuar juve, përpos këtyre për ju.” (en-Nisa : 24)

وَالسَّارِقِ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا

“Vjedhësit dhe vjedhëses prej uani duart e tyre.” (el-Maide, 38)

E ajete të ngjashme të cilat kanë nevojë për sqarim. E këtë detyrë e kanë kryer fjalët dhe veprat e Pejgamberit s.a.v.s. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۖ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ

“Ne e kemi zbritur Kur’anin që t’ua sqarosh njerëzve çka u ka zbritur atyre.” (en-Nahl, 44)

Xhibrili a.s. ia zbriste sunetin Pejgamberit s.a.v.s. ashtu siç ia zbriste Kur’anin. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾

“Dhe nuk flet nga vetvetja, por në të vërtetë është shpallje, e cila i shpallet atij.” (en-Nexhm : 3,4)

Po mos të kishte qenë suneti argument për muslimanët, nuk do të kishte pasur mundësi zbatimi i farzeve të Kur’anit dhe as zbatimi i dispozitave të tij.

Evezaiju ka thënë: “*Më shumë nevojë ka libri (Kur’ani) për sunetin se sa suneti për librin (Kur’anin)*”.

Ibn Abdul Berri ka thënë: “*Suneti sqaron dhe definojnë çështjet përfundimtare të Kur’anit*”.

Zenadikët dhe disa të vetmuar të Havarixhëve e refuzojnë argumentimin e sunetit. Abdurrahman bin Mahdi thotë: Zenadikët dhe Havarixhët kanë shpikur hadithin: Çka u tregohet prej fjalëve të mia, krahasoni me librin e Allahut: nëse është në përputhshmëri me Kur’anin,

atëherë atë unë e kamë thënë, po nëse është në kundërshtim me Kur'anin, unë nuk e kam thënë, po si të kundërshtoj librin e Allahut(një formulim tjetër), kurse ai më ka zbritur mua për ju”.

Jahja bin Muijni ka thënë: Është hadith i shpikur, e kanë shpikur Zenadikët. Imam Shafiiju ka thënë: “*Nuk ka transmetues as të vogël, as të madh që ka transmetuar e që vërteton besueshmërinë e këtij hadithi.*”⁵⁷

Argumentet e mohuesve të argumentit të sunetit

Këta mohues janë mbështetur në mospranimin e sunetit me disa ajete të kuptimit sipërfaqësor:⁵⁸

Ata thonë: Kur’ani është sqarim për çdo gjë. Është në gjuhën arabe dhe nuk ka nevojë të sqarohet në gjuhën joarabe. Hadithet që i transmetojnë transmetuesit janë njerëz, të cilët është e pamundur të mos rrejnjë, të mos gabojnë apo të mos harrojnë. Suneti nuk mund të ngritet në vendin e librit i cili është argument i prerë. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

“**Ne nuk kemi lënë asgjë mangut në libër (Kur’an).**” (el-Enam, 38)

Ata thonë: Po të kishte pasur nevojë Kur’ani për sunet, atëherë do të ishte i mangët dhe i paqartë. E, kjo do të tregonte kundërshtim me fjalën e Allahut të Lartmadhëruar, e cila gjë është absolutisht e pamundur.

I kundërpërgjigjemi këtyre se kontesti i ajetit:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ ۚ وَمَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ

“**Nuk ka asnjë gjallesë në tokë, qoftë shpend, i cili fluturon me dy krahët e tij, e që nuk janë popull sikurse ju, dhe Ne nuk kemi lënë asgjë mangut në libër.**” (el-Enam : 38)

Tregon se fjala “*libër*” ka për qëllim çështje tjetër, sepse Zoti i Lartmadhëruar nuk ka lënë mangut në asnjë çështje prej çështjeve të të gjitha umeteve, edhe pse ata kanë bërë llogaritje të panumërta, kanë shkruar pandërprerë dhe kanë pasur dituri, sepse dituria e Allahut përfshin çdo gjë.

Por, edhe nëse dakordohemi se qëllimi i fjalës “*libër*” është për Kur’anin, atëherë nuk është qëllimi për të gjitha gjërat në tërësi, sepse shumë çështje të kësaj bote nuk janë përmendur në Kur’an. Qëllimi i fjalës “*asgjë mangut*” është për ligjet fetare, të cilat janë bazë e akaidit (besimit) si obligueshmëri e zekatit, të lejuarit e të mirave, të ndaluarit e të këqijave, e që sqarimin e tyre e ka marrë përsipër argumentimi tjetër, siç është fjala e Zotit të Lartmadhëruar:

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ

“Dëgjoni Allahun dhe dëgjoni të dërguarin.” (en-Nisa : 59)

Kështu interpretohet edhe fjala e Zotit të Lartmadhëruar:

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ

“Dhe Ne ta kemi zbritur librin, sqarim për çdo gjë.” (en-Nahl : 89)

Nuk është për qëllim gjithëpërfshirja. Edhe ky ajet komentohet si ajeti i sipërpërmendur. Këtë e tregon edhe Ibni Mes’udi r.a. kur ka thënë: *Allahu ka mallkuar heqësen e qimeve të vetullave dhe atë që i heq.*⁵⁹

Këtë e dëgjon një grua e fisit Esed, e cila shkon të Ibni Mes’udi dhe i thotë: O baba i Abdurrahmanit, kam dëgjuar se e ka mallkuar këtë e këtë.

Ibni Mes’udi i thotë: Po pse të mos e mallkojë atë që e ka mallkuar i Dërguari i Allahut dhe që është në librin e Allahut.

Ajo i thotë: E kam lexuar tërë mus’hafin, po nuk e pashë atë që ti thua. I thotë: Po ta kishe lexuar, do të kishe hasur në ajetin Kur’anor:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Çka ju jep (urdhëron) i dërguari, merreni atë, dhe çka ju ndalon juve për diçka, largohuni.” (El-Hashr, 7)

Transmetohet se Shafiiju a.s. ka qenë ulur në mesxhidi haram, duke iu folur njerëzve, dhe u thotë: Për çdo gjë që më pyetni ju jap përgjigjen, duke u bazuar në librin e Allahut. Një njeri e pyet për disa kafshë dëmtuese që lejohen të mbyten në Qabe. Po ku e more këtë dispozitë në Kur’an. I

përgjigjet: “Çka ju jep (urdhëron) i dërguari, merreni atë, dhe çka ju ndalon juve për diçka, largohuni.” Pastaj, e tregon hadithin nga Umeri r.a.

Së dyti, ata kanë thënë: Suneti nuk është argument nga shkakun se Allahu nuk e ka bërë detyrim të ruhet, ashtu siç e ka bërë ruajtjen e Kur’anit. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

“Vërtet, Ne e kemi zbritur Dhikrin (Kur’anin) dhe ne e ruajmë atë.”
(el-Hixhr, 9)

Ky ajet është posaçërisht për Kur’anin, pasi që drejtimi është vetëm për të.

I kundërpërgjigjemi në dy aspekte:

E para: Dhikr nuk është qëllimi posaçërisht vetëm për Kur’anin, por përkundrazi i afrohet alternativës se qëllimi është për sheriatin, i cili përfshin Kur’anin dhe sunetin, sikurse është kuptimi i fjalës së Zotit të Lartmadhëruar:

وَيَأْتِي اللَّهَ إِلَّا أَنْ يُسَمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

“Dhe nuk lejon Allahu që të shuhet, por e plotëson (dhe e forcon) dritën e tij, edhe nëse e urrejnë pabesimtarët.” (et-Tevbe : 32)

Drita e tij është sheriati dhe feja e Tij.

E dyta: Edhe nëse dakordohemi se fjala “*Dhikr*” ka për qëllim posaçërisht Kur’anin. Nuk është ajeti argumentimi, siç thonë ata se suneti nuk është argument, sepse përkufizimi nuk është joalegorik; sepse Allahu ka ruajtur edhe gjëra të tjera përpos Kur’anit. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا

“Vërtet, Allahu i mban qiejt dhe tokën që të mos bien (humbin).”
(Fatir, 41)

Kjo është sepse i ruan. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

“Allahu të mbron (ty o Muhamed) nga njerëzit, të ruan ty.” (el-Maide : 67)

Përfundim: Mospranimi i argumenti të sunetit sjell çështje të rrezikshme në fe, sepse, nëse nuk argumentohemi me të, nuk mund të kuptojmë namazin, zekatin, haxhin e farzet tjera në përgjithësi të Kur’anit, të cilat i ka marrë përsipër Kur’ani t’i sqarojë, përpos në aspekt gjuhësor. Kështu bien nga obligimi namazet, zekati të cilat janë përcjellur besnikërisht deri tek ne, obligimet e tyre. Kështu ka thënë Imam Shafi’iu r.a. Kështu ka thënë edhe dijetari Shefkaniju në librin “*Irshadul Fuhul*”.

Ibn Bedrani ka thënë: Çdokush që ka dituri e di se argumentimi me sunetin e pastër dhe pavarësia e tij në sheriatin islam është domosdoshmëri fetare dhe këtë nuk ka kundërshtuar askush, përpos atyre që nuk kanë njohuri në fenë islame.⁶⁰

Vendi i sunetit në krahasim me Kur'anin

Si argument suneti e zë vendin e dytë, menjëherë pas Kur'anit. Është burim i dytë prej burimeve të shariatit, sepse Kur'ani është argument i prerë dhe i sigurt, ndërsa suneti është jo i prerë dhe i pasigurt. Pa dyshim se e sigurt është sqaruesi i Kur'anit, e sqaruesi pason të sqaruarën. E sqaruara ka përparësi të jetë e para. Kjo vërtetohet nga transmetime të shumta, e një prej tyre është hadithi i Muadh bin Xhebelit: **E, me çka do të gjykos, o Muadh?**, të cilin hadith e kemi treguar më herët.

Pastaj, praktika e Ebu Bekri Sidikit në ixhtihadin e tij, letra e Umerit r.a., kur ia dërgon kadiut Sherif, ku i thotë: Shiko çka është e qartë për ty në librin e Allahut dhe mos pyet askë tjetër. Po nëse nuk e sheh në librin e Allahut paso sunetin e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s.

Ibn Mes'ud r.a. ka thënë: Atij të cilit i paraqitet rasti të gjykojë, le të gjykojë me atë çka është në librin e Allahut. Po nëse paraqitet diçka çka nuk është në librin e Allahut, le të gjykojë ashtu siç ka gjykuar Pejgamberi s.a.v.s.

Ndërsa, sa i përket sunetit, nga aspekti i përcaktimit të dispozitave, në librin **“Risale”** Imam Shafiiju r.a. ka sqaruar kështu:⁶¹

Suneti ose mund të jetë sunet i fortë, i cili sunet vërteton dispozitën Kur'anore, ose sunet sqarues i Kur'anit, ose për të argumentuar me të shfuqizimin e një dispozite të Kur'anit, për të cilën Kur'ani ka heshtur.

Këto katër forma nevojiten të sqarohen në detaje:

E para: Që suneti të vërtetojë një dispozitë, e cila është në Kur'an. Kështu dispozita ka dy burime. *Shembull:* Urdhri për faljen e namazit, dhënien e zekatit, agjërimin e ramazanit, kryerjen e haxhit, pastaj ndalimin e idhujtarisë, dëshmimi i rrejshëm, sjelljen e keqe ndaj prindërve, vrasjen e njeriut pa të drejtë, ndalesën e marrjes së pasurisë të tjerëve pa të drejtë. *Shembull:* **Nuk lejohet asgjë për muslimanin, përpos ajo çka është e**

pastër për veten e tij.⁶² Ky hadith është vërtetues i fjalës së Allahut të Lartmadhëruar:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

“O ju që keni besuar, mos hani pasurinë e njëri-tjetrit me padrejtësi.” (en-Nisa, 29)

Mirësia ndaj grave.

Shembull: Hadithi: “Frikësojuni Allahut dhe silluni mirë ndaj grave”.⁶³ Ky hadith është në përputhshmëri me fjalën e Zotit të Lartmadhëruar:

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

“Dhe jetoni me to me mirësi.” (En-Nisa, 19)

E dyta: Që suneti të jetë sqarues i Kur’anit. Këtu do t’i përmendim tri mënyra të sqarimit.

a. Që Kur’ani të sqarojë atë që Kur’ani e thotë globalisht. *Shembull:* Hadithet të cilat sqarojnë mënyrën e faljes së namazit, e përqindjes së zekatit, mënyrën e kryerjes së haxhit, shitblerjen e vlefshme dhe të pavlefshme, llojet e kamatës, perin e bardhë dhe perin e zi te ajeti i agjërimit.

b. Që Kur’ani të specifikojë përgjithësimin e Kur’anit. *Shembull:* Hadithi i Pejgamberit s.a.v.s.: “Nuk lejohet njeriu të martohet as me hallën, as me tezën, as me vajzën e vëllait, as me vajzën e motrës”.⁶⁴ Ky është specifikim i fjalës gjenerale të Zotit të Lartmadhëruar: “Dhe ju është lejuar juve, përpos këtyre”.

Shembull: Hadithi i Pejgamberit s.a.v.s. “Ka ndaluar çdo egërsirë mishngrënëse (shqyese) dhe çdo shpend kthetrashqyes”.⁶⁵ Ky hadith ka qenë specifikim i asaj se arabët ushqeheshin me ato shpendë dhe kafshë, me ajetin:

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً
 أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِعَيْبٍ لَللَّهِ بِهِ ۖ
 فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Thuaj: prej asaj që më është shpallur nuk shoh asgjë të ndaluar prej ushqimeve, me të cilat ushqeheni, përpos nëse është cofëtinë ose gjak rrjedhës, ose mish derri, sepse këto janë fëlliqësirë ose mëkat, sepse janë therur jo në emër të Allahut.” (el-Enam, 145)

Shembull: hadithi: “*Vrasësi nuk trashëgon asgjë*”,⁶⁶ është specifikuar prej ajeteve të trashëgimisë në suretu Nisaë. Zoti i Lartmadhëruar thotë:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ

“Ju porosit Allahu që për fëmijët tuaj mashkullit i takon sa dy femrave.” (en-Nisa, 11)

c. – Që suneti të përcaktojë të papërcaktuarën e Kur’anit, ose të shpjegojë qëllimin e Kur’anit, kur Kur’ani e tregon diçka të paqartë. *Shembull:* Hadithi ka përcaktuar vendin e prerjes së dorës, e ai vend është kyçi i shuplakës së dorës.⁶⁷ Ky është përcaktim i papërcaktimit të ajetit: “*Vjedhësit dhe vjedhëses prejuani duart e tyre*”.

Shembull: përsëritja e pastrimit të pjesëve të abdestit dhe obligueshmëria e pastrimit të bërrylave. Është sqarim i ajetit: “*Pastroni fytyrat tuaja dhe duart deri në bërryla*”.⁶⁸ Në këtë ajet është e mundur të përsëritet, por edhe të mos përsëritet pastrimi i pjesëve; Po ashtu, mund të pastrosh edhe të mos pastrosh bërrylat. Por, hadithi i ka sqaruar gjërat e paqarta.

E treta: - Që suneti të tregojë të shfuqizuarën dhe shfuqizuesin e Kur’anit. Medhhebi Shafii nuk e lejon që Kur’ani të shfuqizohet me sunet, duke u bazuar në ajetin:

مَا نَسَخَ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا

“Ne nuk shfuqizojmë ndonjë ajet, apo të harrojmë atë, e që Ne të mos sjellim më të mirë se ajo, apo të ngjashëm me atë.” (el-Bekare, 106)

sepse folja **“Ne sjellim”** tregon se Ai i cili sjell të ngjashëm, apo më të mirë, është Allahu i Lartmadhëruar. E, kjo ndodh vetëm atëherë kur shfuqizues është Kur’ani, ndërsa dy fjalët **“më të mirë se ajo, apo të ngjashëm”** tregon që zëvendësuesi të jetë më i mirë se e zëvendësuara ose së paku i ngjashëm me të. E, suneti nuk është kështu. Por, suneti është ai që sqaron shfuqizimin e Kur’anit me Kur’an.

Shembull i kësaj është thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Juve ju është bërë obligim ajo se kur ndonjërit prej jush i vjen vdekja, le të lërë testament për prindërit dhe të afërmit, është obligim i të devotshmëve që ta përcjellin me drejtësi.” (El Bekare, 180)

Ky ajet është shfuqizuar me ajetet e trashëgimisë, mirëpo njohja e këtij shfuqizimi është bërë nëpërmjet sunetit.

Mendimin e Shafijut e ka kundërshtuar mendimi i shumicës absolute të dijetarëve, e po ashtu edhe Bejdeviju dhe Esneviju nga vetë dijetarët e medhhebit Shafij. **Ata thonë:** Se suneti ndonjëherë shfuqizon Kur’anin. E kanë ilustruar me shembullin: **“Për trashëgimtarët nuk ka testament”**.⁶⁹ Ajetin të cilin e kemi cekur më herët: **“Ju kemi bërë obligim kur ndonjërit i vjen vdekja”** nuk është shfuqizuar ajeti i trashëgimisë, sepse ky ajet nuk bie ndesh me ajetin e testamentit për të afërmit; sepse, e para, është për një të tretën e pasurisë, ndërsa testamenti zbatohet me një të tretën. Do ta sqarojmë më detajisht në temën e shfuqizimit.

E katërta: Që suneti të jetë vendosës dhe vërtetues i dispozitës për të cilën ka heshtur Kur’ani, e që ajo dispozitë të jetë vendosur drejtëpërsëdrejti prej sunetit, e për atë dispozitë nuk ka tekst Kur’anor. **Shembull:** Hadithet që tregojnë për gurëzimin e prostitutit të martuar,

- dispozita e përбетimit dhe një dëshmitari.
- Të ndaluarit e mëndafshit dhe zbukurimit me ari për meshkuj.
- Sadekatul fitri.
- Obligueshmëria e **“dijes”** dhe **“Akiles”**.
- Të ndaluarit e mishit të gomarit,
- lirimi i robit e të ngjashme.

Vërehet se Shafiiju e ka pranuar që suneti është për të shtuar në Kur'an, suneti është përcjellës i Kur'anit dhe se suneti kthehet në të; është brenda kornizave të bazave të përgjithshme të dispozituara në Kur'an. Ixhtihadi i Pejgamberit s.a.v.s. është në dispozitat bazore në Kur'an dhe në thelbin legjislativ. Atëherë, nuk mund të ndodhë mospajtim në mes të dispozitave Kur'anore dhe të sunetit

Medhhebet e sehabëve dhe dijetarëve rreth të vepruarit me hadithin e vetmuar dhe argumentimi me të

E para: Siç kemi cekur më parë, sehabet janë pajtuar se lejohet të veprohet me hadithin e vetmuar. Hadith i vetmuar është hadithi, të cilin e kanë transmetuar një ose dy, pa arritur në shkallën e shumësit të madh, e as të vogël. Sehabet me kësi hadithi kanë vepruar aq shumë, saqë rastet janë të panumërta. Prej atyre rasteve janë: pranimi i hadithit të Ebu Bekri Sidikit në ditën Sekif, kur iu është drejtuar popullit Kurejsh.⁷⁰ Hadithi i tij: **“Pejgamberët varrosen aty ku vdesin”**.

Po ashtu hadithi: **“Ne pejgamberët nuk trashëgohejmë; atë që e lëmë mbetet (jepet) sadaka”**.⁷¹

Kanë vepruar me hadithin e Mugirete bin Shuëbes dhe Muahmed bin Muslemes se **Pejgamberi s.a.v.s. ia ka dhënë gjyshes një të gjashtën**.⁷²

- Umeri r.a ka vepruar me hadithin e Amr bin Hazmit në **“Dije”**.

Po ashtu, Umeri r.a me hadithin e Abdurrahman bin Aufit në pranimin e xhizjes prej zjarrputistëve: **“Veproni me to, siç veproni me pasuesit e librit”**.⁷⁴

- Uthmani r.a. ka vepruar me hadithin e Ferias bin Malikut për vendin e qëndrimit të gruas në periudhën e Idetit pas vdekjes së burrit të saj. E, ai hadith është: **“Qëndro (në shtëpi të burrit) deri sa të përfundojë ideti”**.⁷⁵ (në shtëpinë e burrit).

- Ibn Abasi ka vepruar me hadithin e Ebi Seid el Hudrijit për kamatën në të holla, pasi që para kësaj nuk gjykonte për kamatizim në **“NESIE”(mallra me malëra shtesë)**.⁷⁶

- Shumica absolute e dijetarëve kanë gjykuar me hadithin e Aishes r.a. **për obligueshmërinë e Guslit, kur të takohen dy organet seksuale**.⁷⁷

Përpos rasteve të sipërpërmendura, ka edhe shumë raste të tjera.⁷⁸

Vetëm se sehabet dallohen në rrugën e vërtetësimit të sunetit me hadithe të vetmuar dhe asaj çka transmetohet, vetëm e vetëm për ta bërë më të fuqishme, sa më bindëse, sa më të besueshme vërtetësinë e hadithit nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s.

Ebu Bekri Sidiki dhe Umeri r.a. nuk pranonin hadithin e vetëm, përpos me dëshminë e dy vetëve (sehabeve), të cilët e kanë dëgjuar hadithin prej Pejgamberit s.a.v.s.

Shembull: Ngjarjen e trashëgimisë së gjyshes, të cilën e cekëm më parë. Ajo (gjyshja) shkon te Ebu Bekri Sidiki dhe e kërkon të drejtën e saj trashëgimore.

Ebu Bekri i thotë asaj: Nuk shoh se ke të drejtë, sipas Kur'anit, dhe nuk di se Pejgamberi s.a.v.s. ka treguar se të takon ty pjesë trashëgimie. Pastaj, pyet njerëzit.

Ngritet Mugirete bin Shuëbe dhe thotë: Kam dëgjuar të Dërguarin e Allahut s.a.v.s. se asaj i takon një e gjashta.

Ebu Bekri i thotë: A ka ndonjë tjetër që e ka dëgjuar me ty.

Atëherë dëshmon Muhamed bin Musleme për të njëjtën gjë dhe e zbaton.

Kështu ka vepruar edhe Umeri. Transmeton Buhariu dhe Muslimi nga Ebi Sejid el Hudriji, i cili ka thënë: Kam qenë ulur në një kuvend prej kuvendimeve të Ensarëve, aty i frikësuar hynë Ebu Musa el-Eshariju.

Në kuvend e pyesin: Pse je frikësuar?

Ai përgjigjet: Më ka urdhëruar Umeri që të shkoj tek ai. Shkova tek ai, kam kërkuar leje, por për shkak se nuk ka dëgjuar, nuk më është dhënë leje, jam kthyer.

Pas një kohe më ka pyetur: Pse nuk ke ardhur në kohë të caktuar.

I kam thënë: Unë kam ardhur, kam dhënë selam (kam kërkuar leje) tri herë. Pasi që nuk kam marrë përgjigje, jam kthyer, sepse Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: ***“Nëse ndonjëri nga ju kërkon leje tri herë dhe nuk i jepet leja, le të kthehet nga ka ardhur”***.⁷⁹

Umeri më ka thënë: Për këtë patjetër duhet të më sjellësh dëshmi, se e ka thënë kështu (Muhamedi a.s).

Ata thanë: Dëshmi do të ketë prej ndonjërit prej neve?

Atëherë ngritet Ebu Saidi dhe dëshmon vërtetësinë.

Pastaj Umeri thotë: Unë nuk të kam akuzuar për asgjë, por çështja ishte se në pyetje ishte hadithi i Pejgamberi s.a.v.s.

Aliu r.a. kërkonte nga transmetuesi i hadithit që të përbetohet se ai e ka dëgjuar hadithin nga Pejgamberi s.a.v.s. Ai ka thënë: Kur kam dëgjuar ndonjë hadith nga Pejgamberi s.a.v.s., ka pasur dobi sa ka dashur Allahu. Kur dikush më ka treguar ndonjë hadith, e kam detyruar të përbetohet, e pasi që është përbetuar, i kam besuar.

Ndonjëherë sehabiju e ka kthyer prapë hadithin ose për shkak të mosbesimit të transmetuesit, ose e ka ditur se ai hadith është shfuqizuar, ose për shkak se ka pasur hadith më të fuqishëm se ai, sipas mendimit të tij. Këtë do ta sqarojmë me shembuj praktik.

Umeri r.a. nuk e ka pranuar hadithin e Fatimes bin Kajsit, kur ka kërkuar vendbanim.

Ajo ka thënë: Burri im më ka lëshuar, e nuk më ka lënë mua i Dërguari i Allahut vendbanim dhe as furnizim.⁸⁰

Umeri i përgjigjet asaj: Nuk e kemi lënë anash librin e Zotit tonë, e as të pejgamberit tonë, për shkak të një gruaje, për të cilën nuk dimë a gënjen apo flet të vërtetën, a e ka mbajtur përmendësh (hadithin), apo e ka harruar.

Ajshja r.a. nuk e ka pranuar hadithin e Ibni Umerit: **I vdekuri dënohet për shkak të vajtimit të familjes së tij**,⁸¹ sepse Zoti i Lartmadhëruar ka thënë: *“Nuk e bart barrën e tjetrit askush”*, që do të thotë se njeriu nuk dënohet për shkak të mëkatit të tjetrit.

Ibn Abasi nuk e ka pranuar hadithin e Ebu Hurejres: **Kush e bart xhenazen, le të marrë abdest**. Ai(Ibn Abasi) ka thënë: Bartja e xhenazes nuk na obligon abdesin.

Aliu r.a. nuk e ka pranuar hadithin e Muakal bin Senanit el Eshxhajibut, kur i thotë Ibn Mes’udit: Ka gjykuar në dispozitiv për kompensim, nëse gruas i vdes burri para se të kontaktojë seksualisht, që ajo të marrë mehrin, sepse asaj i takon mehri i ngjashëm me një grua paralele as më shumë, e as më pak. Kam gjykuar, sepse kështu ai ka thënë, se kështu ka gjykuar Pejgamberi s.a.v.s. me rastin e Birua bint Vashik el Eshxhaije. Ibn Mes’udi

është gëzuar për së tepërmi kur e sheh se ngjashëm ka gjykuar Pejgamberi s.a.v.s.⁸²

Mirëpo, Aliu r.a. nuk ka vepruar me këtë hadith dhe nuk ka paraparë që asaj t'i takojë mehri. Ai ka thënë: Ne nuk e lëmë librin e Allahut për shkak të thënies së një beduini. Aliju r.a. ka kundërshtuar që t'i jepet diçka gruas, nëse burri i saj vdes para kontaktimit seksual. Ai i ka i dhënë përparësi Krijuesit ndaj hadithit të vetmuar, i cili nuk është i vërtetë, sipas mendimit të tij.

Ky mospranim dhe ky qëndrim i sehaveve nuk është se me sunet nuk argumentohet, por nuk e kanë pranuar dhe kanë marrë qëndrim, për shkak se ka munguar ndonjë kusht, ose ka pasur argument përballë sunetit, ose për shkak se çështja e ka kërkuar të jetë ashtu.

E dyta: Argumentimi me hadithin e vetmuar. Atyre të cilët duke argumentuar se është argumenti i dyshimtë, është e mundur që të ketë në të mashtrime dhe rrena prej transmetuesve, dhe për shkak se me të ka shumë që kanë thënë me hamendje, sipas dëshirave, e që është vështirë se mund të dallohet e vërteta prej të pavërtetës.

Në lidhje me këtë çështje është përgjigjur Shafiiju. Argumentimet e tij do t'i reduktojmë në pesë pika:

E para: Në shariatë Kijasi është i vërtetuar me Kur'an ose me sunet. E, kjo do të thotë se gjykimi bëhet me dëshminë e dy dëshmitarëve, ose dëshmia e një burri dhe një gruaje; aty nuk e lejon etika të hyjnë meshkujt. Gjykimi: Domosdoshmëria e dhënies përparësi anës së vërtetë ndaj të pavërtetës.

E dyta: Pejgamberi s.a.v.s. ka apeluar që të ruhet fjala e tij, veprat e tij dhe veprimi me to, pa marrë parasysh në mënyrë individuale apo kolektive. Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: *“Zoti e bekoftë robin, i cili dëgjon thënien time, e mëson përmendësh, e ruan dhe e përcjell. Ndoshta përcjellës i fikhut është ai i cili nuk është dijetar. Ndoshta bartësi i fikhut është më i vlefshëm se fekihi, i cili është më i mirë se ai vet. Tri gjëra nuk e mashtrojnë zemrën e muslimanit: singëriteti i punës vetëm për Allah, këshilla për muslimanët dhe përmbajtja ndaj xhematit. Thirrja e tyre*

përfshin ata të cilët vijnë pas tyre".⁸³ Nuk ka ndikim në përcjellje, vetëm nëse përcjellësi i fjalës është argument i cili pranohet prej pranuesit".

E treta: Është vërtetuar se sehabet kanë përcjellur ligjet e shariatit me hadith të vetmuar, ndërsa, Pejgamberi s.a.v.s. i ka aprovuar. Përpos kësaj Pejgamberit s.a.v.s. i ka mjaftuar që një transmetues t'ia përcjellë ligjin, siç ka qenë rasti me ngjarjen e kthimit të falësve në mesxhidin Kuba, ku një njeri ka lajmëruar për ndryshimin e kiblës dhe e ka ndryshuar.

E katërta: Pejgamberi s.a.v.s. ka dërguar në të njëjtën kohë dymbëdhjetë sehabe tek dymbëdhjetë mbretër për t'i thirrur në islam. Pejgamberi s.a.v.s. u dërgonte letra udhëheqësve nëpërmjet një njeriu.

E pesta: Sehabet kanë pranuar një lajm, nëse nuk kanë gjetur argument në Kur'an apo sunet, siç e përmendëm më parë. Ata kanë gjykuar për një çështje me mendimin e tyre; kur e kanë mësuar një hadith, e kanë kthye mendimin e tyre personal, ashtu siç ka vepruar Umeri, i cili kishte gjykuar që të trashëgohet **dija** e të vrarit për "**Akiletih**". Pastaj, e ka kthyer (ndryshuar) mendimin me hadithin e Dahak bin Sufjanit, ku thuhet : "**Gruaja trashëgon nga Dija e burrit të saj**".

Këto argumentime i kanë vërtetuar shumica absolute e dijetarëve,⁸⁴ duke argumentuar me mendimin e tyre se është vaxhib të vepruarit me lajmin e vetmuar. E, pastaj kanë shtuar argumentime të tjera prej Kur'anit logjik:⁸⁵

Sa i përket Kur'anit, Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ

“Dhe kur Allahu mori besatimin prej atyre të cilëve iu është dhënë libri që ta sqarojnë atë (Librin) dhe mos ta fshehin.” (Ali Imran, 187)

Zoti i Lartmadhëruar ka marrë besatim prej atyre të cilëve iu është dhënë libri që t'ua sqarojnë njerëzve dhe mos të fshehin asgjë prej tyre. Ky ka qenë sqarim për secilin prej tyre, sepse ligjërimi është për çdo njeri, aq sa ka mundësi. E, është e pamundur që të gjithë të kenë mundësi. Atëherë bëhet e qartë se ligjërimi është për çdonjërin, nga shkakut se shumësi është për kolektivin, por që përfshin secilin veç e veç. Po mos të ishte lajmi i vetmuar

argument, nuk do të kishte urdhëruar sqarimin kolektivit veç e veç. Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

“Po pse të mos jetë një grup prej çdo grupi të tyre, të cilët specializohen në fe dhe që të këshillojnë popullin e tyre, nëse ata kthehen prapa, e që qëllimi i tyre është që t’ua tërheqin vërejtjen.” (et-Tevbe, 122)

Dihet se skuadra është prej tre vetëve, ndërsa më pak se skuadra është miniskuadra, ose prej një individi, ose prej dy individëve, ndërsa pjesa e ajetit që të tërheqin vërejtje, i cili mund të realizohet prej fjalës së një individi, apo dy vetëve. Po mos të ishte lajmi i vetmuar argument, nuk do të kishte qenë obligim që dëgjuesi ta përqëndrojë mendjen dhe që të kujdeset çka thotë tërheqvërejtësi, i cili është në pjesën e ajetit **“me qëllim që të jeni të kujdesshëm (vëmendshëm)”**.

Është urdhër prej Zotit të Lartmadhëruar, që do të thotë është obligim vëmendësia.

Sa i përket anës logjike, lajmi mund të jetë i vërtetë dhe i pavërtetë, ndërsa vërtetësia për drejtësi është e kushtëzuar në transmetim tek i cili anon vërtetësia më shumë se gënjeshtër; e vetëm atëherë merret vendim që të veprohet me lajmin e vetmuar në fetva, dëshmi, dhe në çështjet e dynjasë, si f.v. lajmi i mjekut se diçka të bën dëm e të ngjashme, si në mendimet në luftëra etj etj.

Mospranuesit me lajmin e vetmuar prej të cilëve janë: Xhebaniju, Kashaniju, një pjesë e mutekeliminëve, disa Revadij kanë sjellë disa argumente, të cilat çdo analizues i kupton se janë argumente të dobëta. Për këtë arsye, nuk e shoh të arsyeshme t’i përmend këtu, pasi që mjaftojnë argumentet e shumicës absolute të dijetarëve që i përmendëm më parë.

E treta: Medhhebi i dijetarëve të katër medhhebeve për veprimin me lajmin e vetmuar.

Hanefijët për të vepruar me lajmin e vetmuar (personal) i kushtëzojnë tre kushte:⁸⁶

1. **Që transmetimi të mos veprojë të kundërtën e asaj që e transmeton.** Nëse e kundërshton, atëherë veprohet me mendimin e tij, e jo me transmetimin e tij, sepse kundërshtimi i tij me veprim është për shkak të shfuqizimit të asaj thënie, pasi që e ka mësuar të kundërtën. Për këtë arsye, nuk kanë vepruar me lajmin e Ebu Hurejres, kur ka treguar hadithin për qenin: **Kur e lëpin qeni enën e ndonjërit prej jush, le ta lajë shtatë herë, njërën prej atyre shtatë herëve ta bëjë pastrimin me dhe.**⁸⁷ I ka mjaftuar Ebu Hurejres që ai vetë në vepër ta bëjë pastrimin tri herë, siç ka transmetuar Darukutniju.

2. **Që tematika e hadithit të mos jetë temë që është e përhapur çdokund, e kanë nevojë njerëzit për sqarim.** Pra, çështja është që t'i plotësojë kërkesat për transmetimin e tij në mënyrë të shumënumërt dhe të njohur. Transmetimi i tij në një rrugë mund të lindë dyshimin në vërtetësinë e burimit nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s. Për këtë arsye, nuk kanë vepruar me hadithin e ngritjes së duarve në ruku në namaz.⁸⁸ Vërehet se Shafiijtë e kanë vërtetuar këtë hadith prej shtatëdhjetë sehaveve.

3. **Që hadithi të mos jetë në kundërshtim me Kijasin dhe me bazat e sheriatit, nëse transmetuesi nuk është Fekijh,** sepse transmetimi i hadithit bëhet me kuptim të pranuar në mes të transmetuesve e jo tekstualisht. Mirëpo, nëse transmetuesi nuk është fekihë, është e mundur që t'i ikë diçka nga kuptimi, nga i cili kuptim do të ndërtohej ligji (dispozita). Nga transmetuesit, që nuk janë fukaha, janë: Ebu Hurejre, Selam Farisiju, Enes Bin Maliku. Për këtë arsye, nuk e kanë marrë parasysh në veprim hadithin e Ebu Hurejres për delen apo Devën, e cila nuk është mjelur. Është hadithi i Pejgamberit s.a.v.s.: **Mos e lini delen apo lopën të pamjelur (për ta shitur). Kush e blen, ai ka të drejtë të zgjedhë në mes të dy çështjeve, pasi që ta mjelë: nëse dëshiron, e mban në pronësi, e nëse dëshiron, e kthen së bashku me një enë (saa) me hurme.**⁸⁹

Ata thonë: Ena (saa) me hurme është zëvendësim për qumështin e mjelur. E, kjo është në kundërshtim me Kijasin dhe rregullat e sheriatit. Është në kundërshtim me kompensimet e dënimit, ku rregull është: **“E ngjashmja me të ngjashmen dhe sasia e njëjtë me sasi të njëjtë”.** Po ashtu, është në kundërshtim me rregullin **“EL haraxhu bid-**

Daman”(Dëmspërblimi për shkak të shfrytëzimit, nëse e kthen mallin),⁹⁰ e cila e bën **“GILEN (kompensimin)”** si rezultat, në vend të të njëjtit artikull atij të cilit duhet paguar dënimi. Kjo dëshmon se qumështi është i blerësit të deles apo deles, ndërsa çështja, për t’ia kthyer një enë (saa) me hurme, është në kundërshtim me këtë rregull.

E vërteta është se ky kusht është mendimi i Isa bin Ebanit dhe atyre që e pasojnë prej Hanefijve të mëvonshëm. Te ata bazë është që t’i jepet përparësi haberit (hadithit të vetmuar) absolutisht, sepse Ebu Hurejre ka qenë Fekijhë; edhe vetë Ebu Hanife e konsideron Fekijh. Ai e ka pranuar hadithin për prishjen e agjërimit. Muhamedi s.a.v.s. ka thënë: **“Kush ha ose pi me harresë, le të plotësojë agjërimin e tij, sepse Allahu e ka ushqyer dhe ia ka mundësuar të pijë”**.⁹²

Ebu Hanife ka thënë: Po të mos ishte ky transmetim, do ta kishte marrë për bazë Kijasin, pra prishjen e agjërimit.

Hanefijtë nuk e kanë pranuar hadithin e mosmjeljes së deles apo deles për shkaqe të tjera, jo duke e kritikuar sehabijen, si thënia: Hadithi është hadith Mudtarib, ose i shfuqizuar, ose nuk është vërtetuar vërtetësia e tij. Me një fjalë, dijetarët e kanë diskutuar, kanë gjetur arsye të mospranimit dhe në fund e kanë refuzuar. Seneani në librin **“Subule Selam”** shkruan: Hadithi është bazë për ndalimin e mashtrimit në shitblerje dhe ndalimin për mosmjelje të deles, para shitjes së tyre, dhe të drejtën e zgjedhjes së vazhdimit të kontratës ose prishjen e saj prej blerësit.

Medhhebi Malikij: Për të vepruar me hadithin e vetmuar, Imam Maliku e ka kushtëzuar që të mos jetë në kundërshtim me banorët Medinas,⁹³ sepse vepra e banorëve Medines zë vendin e transmetimit të Pejgamberit s.a.v.s. dhe si transmetim i një grupi të një grupi i cili është më prioritar se sa transmetimi i një personi të një person tjetër. Përpos kësaj, Medinasit janë më të diturit për ndonjë prej çështjeve apo gjendjeve të Pejgamberit s.a.v.s. Për këtë arsye, Malikijtë nuk e kanë pranuar **“Të drejtën e zgjedhjes (prishjes apo vazhdimit të kontratës) në kuvend, e jo më vonë**. Është hadithi të cilin e ka transmetuar Hakim bin Hazani r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: **Shitblerja është e drejtë zgjedhjeje përderisa nuk ndahen (shitësi dhe blerësi). Nëse kanë qenë të drejtë dhe kanë sqaruar pikat e shitblerjes,**

*qoftë e bekuar shitblerja e tyre. Po, në qoftë se janë rrenacakë dhe fshejnë të metat e tyre, mos qoftë e bekuar shitblerja e tyre*⁹⁴.

Dijetarët e kanë debatuar mendimin e Imam Malikut për ixhmain e banorëve të Medinës, sepse ata nuk janë të pagabueshëm, për shkak se ata nuk përfaqësojnë të gjithë umetin, siç do të sqarojmë më vonë.

Medhhebi Shafij: Për të vepruar me hadithin e vetmuar, Imam Shafijju kushtëzon katër kushte të përcipta dhe precize. Sipas mendimit të tij, ato janë:⁹⁵

1. Që tranmsetuesi të jetë i devotshëm në fenë e tij dhe i sinqertë në hadithin e tij.

2. Që të jetë i mençur, i logjikshëm në atë që thotë dhe ta dijë çka thotë, ashtu që të ketë mundësi ta transmetojë hadithin pikë për pikë, ashtu siç e ka dëgjuar, pa deformim të fjalëve, e jo që të transmetojë hadithin me kuptim.

3. Që të jetë i saktë në atë që transmeton, ashtu që ta ketë mbajtur përmendësh mirë, nëse nuk e përcjell hadithin prej librit të tij.

4. Që hadithi të mos jetë në kundërshtim me hadithet e dijetarëve, nëse që të dy hadithet flasin për të njëjtën tematikë. Këto kushte i kushtëzojnë te secila gjeneratë e transmetuesve derisa hadithi i pashkëputur të arrijë deri te Pejgamberi s.a.v.s., ose deri te tabiinët.

Me një fjalë, shart për të vepruar me hadithin e vetmuar të Shafijjtë është zinxhiri i vërtetë dhe i pashkëputur. Për këtë arsye, Shafijjtë nuk kanë vepruar me hadithin mursel, por me kushtet të cilat do t'i sqaroj më vonë.

Medhhebi Hanbelij: Për të vepruar me hadithin e vetmuar, Imam Ahmedi kushtëzon që zinxhiri i transmetuesve të jetë i plotë dhe i drejtë, sikurse Shafijju, përpos që e kundërshton Shafijjun sa i përket veprimit me hadith mursel, sepse të Hanbelijtë veprohet me hadithin mursel. Mirëpo, te ata është hadith i dobët dhe i jepet përparësi fetvasë së shabes ndaj hadithit të tillë.⁹⁶

Nga kjo kuptohet se Hanbelijtë janë fukahatë që më së shumti veprojnë me sunet, pastaj janë Malikijtë, më pas Shafijjtë, e pastaj Hanefijjtë. Bazë e mospajtimit është të marrit si rezervë dhe ngritjen e vlerës së sunetit.

Hanefijtë mendojnë se të vepruarit “*rezervë*” janë rregullat e përgjithshme.

Shumica absolute mendojnë se “*rezerva*” është të vepruarit me sunet sa më shumë të jetë e mundur.

Hadithi mursel

Në terminologjinë e muadithinëve **hadith mursel** është kur tabiiju nuk e përmend transmetuesin në mes tij dhe Pejgamberit s.a.v.s., që do të thotë: Muhamedi s.a.v.s. ka thënë.⁹⁷

Quhet kështu, sepse shkohet prej Muhamedit s.a.v.s., pra e thonë thënien e tij, por nuk e përmendin kush e ka dëgjuar prej tij.

Nëse bie (mungon) një sehabij, quhet hadith **munkatië**,

Nëse bien më shumë se një transmetues, quhet **“muadal”**.

Ndërsa, hadithi **“Mualak”** është që transmetohet, përpos tabiijut, pa zinxhirë.

Në terminologjinë e Usulijinëve hadithi mursel është thënia e drejtë, e cila nuk është ngjitur (takuar) te Pejgamberi s.a.v.s. (Muhamedi s.a.v.s. ka thënë), pa marrë parasysh se a është **“Munkatie, Muadal ose Mualak”**⁹⁸. Kjo ka interpretim më të gjerë se i muhadithinëve, sepse çdo hadith nuk e ka të ngjitur zinxhirin.

Dispozitat e hadithit mursel

Të gjithë dijetarët janë pajtuar se hadithi mursel, të cilin sehabiu e ka transmetuar, është hadith mursel i pranuar.⁹⁹ Për këtë është ixhmai, sepse çka transmeton sehabiju është se e ka bartur prej momentit kur e ka dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s., ose e ka dëgjuar prej sehabijut tjetër. Sehabet që të gjithë janë të drejtë.

Ndërsa, për hadithin mursel, por jo të sehabjiut, dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme. Ata janë ndarë në katër mendime (Medhhebe).¹⁰⁰

Medhhebi i shumicës absolute, prej tyre Ebu Hanife, Maliku dhe Ahmedi, është se hadithi mursel absolutisht është i pranuar, saqë pjesa dërmuese e Muëtezilëve thonë se hadithi mursel është më i fuqishëm se hadithi musnid, sepse ai i cili e ka ndërlidhur zinxhirin, të ka vëllazëruar ty, ndërsa ai i cili e ka ndërprerë, të ka afruar. Dijetari Shevkaniju thotë: Kjo është e tepruar dhe jashtë kornizave të realitetit.¹⁰¹

Medhhebi i Ibni Haxhibit dhe Ibni Hemamit është se hadithi mursel pranohet, por prej dijetarëve të cilët janë eminentë dhe të përpiktë, ndërsa prej të tjerëve jo. Kadiju Taxhudijnë ed-Sebekiju thotë: Në taborin e dijetarëve eminentë bëjnë pjesë sehabet, tabinët dhe etbei tabiinët¹⁰².

Medhhebi i Isa bin Hebanit: Ai sqaron: Nëse hadithi mursel është hadith mursel i tri gjeneratave të para (sehabeve, taniinëve dhe tabi tabiinëve), pranohet absolutisht, pa marrë parasysh se a janë transmetuesit dijetarë eminentë, apo jo.

Medhhebi Shafij: Është në mes të atyre që e refuzojnë dhe të atyre që e pranojnë hadithin mursel. Këta e pranojnë hadithin, nëse i ka këto pesë çështje:¹⁰³

1. Që të jetë hadithi mursel prej tabiinivë, të cilët kanë qenë në prezencë të shumë sehabeve, si me Seid bin Musejebin, Zehran e të ngjashëm, te të cilët nuk përcillet hadithi, përpos çka është e sigurt, si Hasani, Shaëbiju dhe Ibni Sijrini. Ndërsa, nuk pranohet prej tabiinëve të vegjël.

2. Që ta vërtetojë hadithi musned kuptimisht.

3. Që të jetë hadithi mursel i pranuar, për të cilën pajtohen dijetarët.

4. Që ta vërtetojë thënia e sehabes.

5. Që të përforcohet me fetvatë e shumicës së dijetarëve; çdo renditje e këtyre është më e fortë se e para. Nëse hadithi mursel nuk e ka njërin prej këtyre çështjeve, hadithi mursel kthehet, nuk pranohet.

Medhhebi i Dhahirijëve dhe pjesa dërmuese e dijetarëve, si dhe disa Maitijnë, nuk e pranojnë hadithin mursel si argument.

Argumentet:

Secili medhheb i ka argumentet, të cilat do t'i tregoj në pika të shkurta:

Argumentet e medhhebit të parë: Është medhhebi i shumicës absolute të dijetarëve, të cilin e ka zgjedhur Amediju. Janë argumentuar logjikisht me atë se transmetuesi është i drejtë dhe besnik, kur thotë: **“Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë këtë”**; shihet qartë dhe në mënyrë të prerë se teksti është prej të Dërguarit të Allahut s.a.v.s. Shihet qartë nga gjendja e tij se ai nuk e lejon transmetimin, përpos çka është i sigurt në atë që e ka thënë Pejgamberi s.a.v.s, sepse, përndryshe, ai do të ishte mashtrues, tradhtar, cilësi të cilat janë të kundërta me besnikërinë dhe drejtësinë. Atëherë pra, thënia e Muhamedit s.a.v.s. e zë vendin e zinxhirit të fundit (isnadin). Argument për këtë e kemi thënien e Hasan el Basrijut: Kur u kam thënë juve: Më ka treguar filani, atëherë hadithi është i tij. E, kur u kam thënë: Ka thënë Pejgamberi s.a.v.s., është prej shtatëdhjetëve.

Është kundërshtuar për këtë me thënien e Muhamed bin Sijrinit, i cili ka thënë: Mos i pranoni hadithet mursel ta Hasanit dhe Ebi Alijes, sepse ata nuk mërzhiten se nga i marrin hadithet.

I kundërpërgjigjemi për këtë se: Shkaku i mospranimit të hadithit prej tyre bëhet për shkak të padrejtësisë së tyre. E, kjo nuk është e domosdoshme të mos pranohet prej transmetuesve të tjerë.

Argumenti i Ibni Haxhibit: Është po i njëjti argument i mëparshëm. Se është çështje e prerë drejtësia e tekstit të Pejgamberit s.a.v.s., imponon ndryshimin e bazës (argumentit), i cili e ka rrëzuar hadithin musler. Nehaiu ka thënë: Kur të them se: Më ka treguar filani nga Abdullahu, këtë ai e ka

treguar. Por, kur them se: Ka thënë Abdullahu, atë e kanë treguar më shumë se një transmetues.

Argumenti i Ibni Hebanit: Hadithi: Hadithi: **Gjenerata më e mira është gjenerata ime, pastaj ato që vijnë pas tyre, mandej ata që vijnë pas tyre, e pastaj do të përhapet rrena.**¹⁰⁴ Ky hadith e vërteton drejtësinë e shumicës së tri gjeneratave, nëse jo që të gjithë. Shumica e transmetuesve janë prej këtyre, sepse ata transmetojnë nga të drejtët dhe dëgjojnë hadithin e drejtë, e pas këtyre gjeneratave është përhapur rrena. E ka përjashtuar Ibn Hadithi nga kuptimi i fundit të hadithit që të jetë transmetuesi prej dijetarëve eminentë.

Argument i Shafijut: Pranimi i hadithit të transmetuesit është i kushtëzuar që transmetuesi të njihet si i drejtë, sepse drejtësia është bazë për hadithin mursel, i cili nuk njihet, sepse njohja e tij është degë e njohjes së emrit të tij. Nëse nuk e dimë atë, atëherë bëhet e qartë se duhet të kthehet. Nëse hadithit mursel ia bashkangjesim njëri prej pesë çështjeve të sipërpërmendura, atëherë vërtetësia anon më shumë se sa rrena dhe pranimi është më i mirë. Ky argument është debatuar në tri pika:

Pika e parë: Transmetimi i drejtë prej bazës së heshtur do të thotë ndryshimi i atij transmetimi, sepse nëse tregon (transmeton) nga ai, që nuk është i drejtë, dhe nuk e tregon personifikimin e tij, ai do të ishte shpifës dhe mashtrues. I janë kundërpërgjegjur: Po e njëjta do të ishte nëse e drejta transmetohet nga i padrejti, gjithashtu.

Pika e dytë: Zinxhiri i hadithit mursel te i Dërguari i Allahut s.a.v.s. është bazë e fortë e vërtetësisë, sepse zinxhiri i rrejshëm është e kundërta e drejtësisë. Nëse vërtetohet vërtetësia, bëhet e pranueshme.

I janë kundërpërgjegjur: Ne nuk e pranojmë se zinxhiri është bazë e fortë e vërtetësisë, por bazë është nëse transmetuesi dëgjon tjetrin, i cili transmeton nga Pejgamberi s.a.v.s., e për të drejtin nuk dihet se është gënjeshtar, por dihet se është i sinqertë, ose nuk dihet gjendja e tij fare.

Pika e tretë: Sehabet kanë transmetuar shumë hadithe mursel dhe njerëzit i kanë pranuar ato.

I janë kundërpërgjigjur: Është e vërtetë se janë pranuar, sepse kështu ka peshuar mendimi se sehabet kanë dëgjuar hadithin prej Pejgamberit s.a.v.s., e të vepruarit me atë që peshon, është vaxhib.

Dhahirijtë dhe Muhadithinët janë argumentuar sa vijon:

E para: Prej atij që është marrë transmetimi nuk dihet personi. Mosnjohja e personit, do të thotë mosnjohja e personalitetit, ndërsa, të gjithë janë të pajtimit se mosnjohja e personalitetit është shkak për mospranimin e hadithit.

E dyta: Po të pranohej hadithi mursel, nuk do të kishte pasur vlerë zinxhiri i haditheve.

U janë kundërpërgjigjur atyre: Transmetimi i dijetarëve transmetues është argument se ata e dinë personalitetin e atij, prej të cilit e pranojnë transmetimin, dhe ata e kanë vërtetuar vërtetësinë e tij, sepse, përndryshe nuk do të kishte asgjë të sigurt, posaçërisht pasi që ata janë dijetarë eminentë dhe të identifikuar si transmetues, edhe pse nuk dihet gjendja e të më poshtmit, sepse drejtësia e atij, prej të cilit është marrë transmetimi, është tashmë e njohur. Nuk ka pengesë për pranimin e hadithit mursel në kohën e sotme, përderisa është vërtetuar se hadithet mursel i kanë plotësuar kushtet e pranimit. Në zinxhir të haditheve ekziston vlera dhe arsyeja, sepse në të kuptohet sqarimi, sepse dëshmon gjendjen e transmetuesve, ndërsa me hadith mursel, në të tregohet globalisht. Për këtë arsye, hadithi musnid (zinxhiror) është më i fuqishëm se hadithi mursel (jozinxhiror).

Veprat e Pejgamberit s.a.v.s.

Veprat e Pejgamberi s.a.v.s. janë tri llojesh:¹⁰⁵

E para: Veprat personale, të cilat i ka kryer Pejgamberi s.a.v.s., si f.v. të ecurit, të ulurit, të ngrënit, të pirit. Për këto veprime nuk ka kundërshtim se janë të lejuara (mubah) për të, por edhe për umetin (muslimanët). Kryerja e veprimeve të këtij lloji për neve nuk janë vaxhib (obligim).

I këtij mendimi është drejtimi (medhhebi) i shumicës absolute të dijetarëve.

Një pjesë e dijetarëve kanë thënë se këto vepra janë mendub (të pëlqyera). Allahu është i njohur se Abdullah bin Umeri r.a. i ka vepruar këto vepra dhe ka pasur dëshirë që ta bëjë traditë të veprojë si Pejgamberi s.a.v.s. në çdo gjë çka ka buruar prej Muhamedit a.s e, edhe prej veprave të rëndomta.

E dyta: Veprimet të cilat sipas natyrshmërisë kanë qenë specifika të Pejgamberit s.a.v.s. si f.v.:

- lejimi i agjërimit dyditësh (48 orë). Agjërimi 48 orësh ka qenë specifikë e Pejgamberit s.a.v.s. Ky lloj agjërimi për Muhamedin a.s. ka qenë vaxhib

- Po ashtu, ka qenë vaxhib edhe Namazi i Dugasë (mesditës), Namazi i vitrit, namazi i natës,

- lejimi për t'u martuar me më shumë se me katër gra. etj etj.

Dispozita e këtyre specifikave të tij: këto specifika nuk pasohen, sepse kanë qenë posaçërisht për pejgamberin s.a.v.s.

E treta: Veprimet që nuk kanë lidhje me të parat, por qëllimi është ligjësimi.

Këto vepra duhet t'i pasojmë, mirëpo ligjësimi i veprave ndryshon varësisht prej veprës, që do të thotë:

Një vepër mund të jetë vaxhib (obligative),

Një vepër mund të jetë mendub (e pëlqyer) ose

Një vepër mund të jetë mubah (e lejuar).

Këto ligjësimet kuptohen me sa vijon:

a. Nëse veprimet janë sqarim i asaj çka nuk kanë qenë të sqaruara në Kur'an, apo veprimet kanë qenë përkufizim dhe përcaktim i asaj çka nuk ka qenë e përkufizuar në Kur'an ose veprime të cilat kanë specifikuar gjeneralën.

Dispozita është në mes të vaxhibit dhe Mendubit. Sqarimi kuptohet ose me fjalë të qartë, siç është thënia e Pejgamberit s.a.v.s. **“Faluni siç më shihni duke falur”**.¹⁰⁶

Në haxh ka thënë: **“Pranoni prej meje mënyrën e rregullave të juaja (në haxh)”**.¹⁰⁷

- Ose me ndonjë faktor tjetër, si veprimi i tij për të sqaruar një çështje kur e kërkon nevoja, si f.v.: Prerja e dorës së vjedhësit deri në fund të shuplakës. Ky është sqarimi i thënies së Zotit të Lartmadhëruar:

فَاقْطِعُوا أَيْدِيَهُمَا

“Prejuni duart e tyre.” (el Maide, 38)

- Ose te rasti i Tejemumit:

فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

“Jepni mes'h fytyrave tuaja dhe duarve tuaja.” (en-Nisa : 43)

Në këto raste, sqarimi është pasimi i të sqaruarës në vaxhib, mendub dhe mubah.¹⁰⁸

b. Nëse vepra nuk është veprim i sqarimit të Kur'anit, por vepron në vetvete që nga fillimi, ajo vepër ose është në vetvete që nga fillimi, ajo vepër është e njohur si atribut sheriativ, ose nuk njihet ashtu.

Nëse njihet atributi si vaxhib, Mendub ose Mubah, Umeti e vepron ashtu siç cilësohet. Ky është mendimi më i drejtë. Siç ka thënë Shevkaniju: Argument për këtë është Kur'ani dhe veprimi i sehaveve.¹⁰⁹

Sa i përket Kuranit, është thënia e Zotit të Lartmadhëruar:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

“Çka u jep (urdhëron) i Dërguari merreni, dhe çka ju ndalon ndalohuni.” (el-Hashr : 7)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Nëse dëshironi ta doni Allahun, më pasoni mua.” (Ali Imran : 31)

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ

“Le të kenë kujdes ata që kundërshtojnë urdhrin e tij.” (en-Nurë : 63)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

“Ju e keni të dërguarin e Allahut shëmbëlltyrën më të mirë.” (el-Ehزابë : 21)

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ

“Dëgjoni Allahun dhe dëgjoni të dërguarin.” (en-Nisa, 59)

Sa i përket sehaveve, në shumë raste, kur argumentoheshin, apo kur u nevojitej mbështetje, gjithmonë bazoheshin në veprat e të Dërguarit të Allahut s.a.v.s, ashtu siç ka vepruar Umer bin Hatabi me rastin e puthjes së haxherul Esvedit, kur ka thënë *“Po mos ta kisha parë të Dërguarin e Allahut s.a.v.s. duke të puthur nuk do të të puthsha”*.¹¹⁰

Nëse nuk dihet atributi sheriativ, analizohet:

Nëse shihet se veprimi është çështje adhurimi, apo afrim tek Allahu, pra është vepër që afron tek Allahu i Lartmadhëruar, siç janë dy rekate namaz jo të rregullta, kjo tregon se ajo vepër është Mendub (e pëlqyer),¹¹¹ sepse kjo është minimumi i dy anëve, sepse kur kuptohet se qëllimi është afrim tek Allahu, është argument se vepra është vetëm e kërkuar. Imam Maliku ka thënë: Tregon se vepra është vaxhib (obligim), sepse është urdhër për të pasuar të Dërguarin a.s. E, urdhri tregon vaxhibin (obligimin).¹¹²

Nëse nuk kuptohet se qëllimi është afrim tek Allahu, si f.v shitblerja, bujqësia, Imam Maliku dhe Kerhiju thonë: tregon se vepra është Mubah (e lejuar), sepse është masa e sigurt, e cila buron prej veprës, e, më shumë se kjo, nuk vendoset asgjë më shumë, përpos se me argument.¹¹³ Këtë mendim e ka zgjedhur Ibni Haxhibi. Shafiiju ka thënë: Vepra tregon se është mendub (e pëlqyer), sepse prej veprës nëse nuk vërehet me fjalë të tjera, nuk kuptohet se qëllimi është afrimit tek Allahu; ajo vepër patjetër tregon se është afrim tek Allahu, por të nivelit të Mendubit (e pëlqyer). Këtë mendim e ndajnë shumica e Hanefijve dhe Muëtezilëve.

Amediju dhe Esneviju e ndajnë këtë mendim: Nëse kuptohet apo vërehet se qëllimi i veprës është afrim tek Allahu, është argument i dispozitave të dyfishta në mes të vaxhibit dhe mendubit. E, kjo është dhënie përparësi veprës, e jo vetëm për ta lënë të padefinuar, por e ligjësuar. Ndërsa, në rast se kuptohet, apo vërehet se vepra nuk është afrim tek Allahu, është argument i dispozitës në mes të vaxhibit, Mendubit dhe Mubahit. Kjo është largimi i vështirësisë prej veprës.¹¹⁴ Ky është mendimi, të cilin e përkrah dhe e preferoj. Ka edhe mendime të tjera, të cilat nuk i kanë paraqitur dhe nuk i kanë sqaruar me argumente. Mjaftojnë ato që i kam përmendur.

Kundërshtimi i fjalëve me veprat e Pejgamberit s.a.v.s.

Kundërshtimi në mes dy çështjeve është konfrontimi në mes dy çështjeve në atë mënyrë saqë çdo njeri e pengon që të ketë mbështetje të tjetra. Kjo, nga atë që e mendon muxhtehidi e jo kundërshtimi në vet çështjen, sepse në shariatë nuk ka çështje kontradiktore në mes vete.¹¹⁵ Biseda për këtë përfshin tri mundësi.

E para: Kundërshtimi në mes dy veprimeve:

Usuljinët kanë vendosur se është e pamundur dhe e paimagjinuar që të ndodhë kundërshtim në mes dy veprimeve, ashtu që njëra të jetë shfuqizimi i tjetrës, sepse nëse nuk kundërshtohen dispozitat e dy veprimeve, nuk ka kundërshtim. Por, edhe nëse kundërshtohen, prapëseprapë nuk ka kundërshtim, sepse **“të ngjashmet”**, si f.v.: Namazi i drekës në dy kohë të ndryshme është i lejuar, që të jenë dy veprimet në të njëjtën kohë; si f.v. Namazi dhe agjërimi. Siç shihet nuk ka kundërshtim në mes tyre (namazit dhe agjërimin në të njëjtën kohë).¹¹⁶

Ndërsa, dy veprimet, të cilat askush nuk mund t’i paramendojë që të bëhen në të njëjtën kohë, dispozitat janë në kundërshtim me njëra tjetrën, si f.v.: Nëse në një kohë agjëron, e po ashtu në atë kohë ha (nuk agjëron). Nuk ka kundërshtim në mes tyre, sepse lejohet që veprimi në një kohë mund të jetë vaxhib, Mendub ose i lejuar. Dhe, kështu, në të njëjtën kohë, në të kundërtën e veprës së parë, por pa e prishur dispozitën e parë, sepse, siç thonë Usuljinët: Nuk ka përgjithësim të veprës. Nuk përfshin të gjitha (pjesët) kohërat e ardhshme, e kjo nuk tregon përsëritjen.

Mirëpo, nëse për veprën e parë është fjala e cila kërkon obligueshmërinë e përsëritjes, atëherë vepra mund të jetë e shfuqizuar, ose specifikues i fjalës. Kjo është sikurse e sqaroj fjalën, e jo vetë veprën. E, atëherë pra, në esencë nuk ka ardhur deri te kundërshtimi në mes të dy veprimeve.

E dyta: Kundërshtimi në mes të dy fjalimeve.

Kjo ka të bëjë kur në përgjithësi kundërshtohen dy tekste, kur të kundërshtohen dy fjalime të vetë të Dërguarit të Allahu s.a.v.s. Kjo, siç është sqaruar, është sipas asaj siç e sheh muxhtehidi, e jo siç është në realitet në esencë të çështjes, e kjo, shikuar në bazë të zbulimit të fshehtësisë së qëllimit të fjalës, ose për shkaqe tjera.

Te shumica absolute e dijetarëve (përpos Hanefijve) ekzistojnë katër etapa për të larguar dhe eliminuar kundërshtimin.¹¹⁷

E para: Bashkimi dhe harmonizimi në mes të fjalimeve të kundërta mes vete, ashtu që secilit fjalim i japim atë kuptim, të cilën nuk e ka tjetra, si f.v: Bashkimi në mes të përgjithësimit dhe llojeve të saj, në mes të të papërcaktuarës dhe të përcaktuarës, ose dhënies së njërës fjalë kuptim metaforik, ose në mes të së përgjithshmes dhe të veçantës me përveçësim; sepse të vepruarit me dy argumente është më mirë se me mosveprimin e tyre në tërësi; sepse esenciale është: kur të arrihet deri te argumenti, më mirë është të veprohet me të se sa të mos veprohet.

E dyta: Përparësia e njërës prej tyre, nëse nuk ka mundësi të bashkohen. Përparësia mund të jetë:

- ose në tekste, pra tëherë atëher kur i jepet përparësi tekstit më të fuqishëm ndaj atij më të dobët, si f.v.: i jepet përparësi tekstit më të sqaruar (Muhkem) ndaj atij të sqaruar (mufesir), fjalës treguese ndaj asaj analizuese,

- ose nëpërmjet zinxhirit. I jepet përparësi hadithit mutevatir ndaj atij jo mutevatir, hadithit meshhur ndaj hadithit të vetmuar; pastaj i jepet përparësi haditheve që janë më shumë të argumentuara, mandej i jepet përparësi transmetuesit fekih, ose të drejtë, ose të përpiktë, ose tepër të ditur, ose besimit të drejtë e të ngjashme;

- ose nëpërmjet hadithit tregues, si urdhëruese, lejuese dhe mohuese. Te shumica absolute e dijetarëve i jepet përparësi urdhrit ndaj të lejuarës, mohueses ndaj vërtetueses, ose të kundërtës, varësisht prej mospajimit të dijetarëve;

- ose nga aspekti i ndonjë fakti të jashtëm, si pajtueshmëria e një argumenti me një argument tjetër të Kur'anit, sunetit apo ixhmailit.

Disa usulijinë, si Hanefijte, i japin prioritet të preferuarës ndaj bashkimit të argumenteve.¹¹⁸

E treta: -Shfuqizimi i një thënieje prej një thënieje tjetër. Nëse janë të barabartë për nga fuqia argumentuese, nga aspekti i përgjithshëm dhe nga dituria se njëra thënie është e mëvonshme, atëherë shfuqizohet thënia e mëhershme.

E katërta: Mosveprimi i të dy thënieve së bashku, kur nuk dihet se cila prej thënieve është e mëvonshme, ose është e pamundur bashkimi i të dy thënieve, ose nuk mund t'i jepet njëres thënie prioritet ndaj tjetrës, atëherë nuk veprohet me asnjërën prej tyre, për shkak të kundërshtimit të ndërsjelltë.

Sqarimi i gjithë kësaj do të bëhet kur do të flasim për temën: Kundërshtimi në mes të argumenteve dhe prioriteti i njëres ndaj tjetrës.

E treta: Kundërshtimi i fjalës me veprën.

Ky është qëllimi kryesor dhe thelbësor këtu. *Shembull*: Ndalesa e Pejgamberit s.a.v.s. për t'u kthyer në drejtim të kibles, ose të kthyerit e shpinës gjatë kryerjes së nevojës, urinimit, ose të ulurit për të kryer nevojë në shtëpi, ku shtëpia është në drejtim të shtëpisë së shenjtë.

Nëse ndodh konfrontimi në mes thënies dhe veprës së Pejgamberit s.a.v.s., atëherë i kemi tri raste:¹¹⁹

- Ose mund të jetë fjala para veprës,
- Ose vepra para fjalës,
- Ose nuk dihet a vepra, a fjala është përpara.

1. **Nëse fjala është para veprimit**, si f.v: nëse Pejgamberi s.a.v.s. e vepron një vepër dhe paraqitet një argument, i cili na obligon neve ta pasojmë, atëherë vepra është shfuqizues i fjalës së mëhershme, e cila është në kundërshtim me të, pa marrë parasysh se ajo fjalë a është e përgjithshme, e veçantë për të, ose e veçantë për ne. *Shembulli i të parës*: i cili është i përgjithshëm, është kur thotë: Agjërimi i kësaj dite është vaxhib për ne, pastaj Pejgamberi s.a.v.s. e agjëron atë ditë. Ndërsa, sa i përket kundërshtimit të fjalës dhe veprës, të cilat janë posaçërisht specifika vetëm për Pejgamberin s.a.v.s., nuk reflekton asgjë te umeti i tij.

Nëse nuk tregon asnjë argument se është vaxhib për ne ta pasojmë në atë vepër, si f.v. veprimet personale të tij për veten e tij, atëherë vepra nuk është shfuqizim i fjalës, por posaçërisht për të, nëse fjala, e cila është e mëhershme, por është e përgjithshme, e nuk ka vepruar sipas asaj fjale.

2. **Nëse fjala është më e vonshme se veprimi, fjalë e cila tregon se është vaxhib për ne që ta pasojmë.** *Shembull*: Pejgamberi s.a.v.s. fjalët në drejtim të mesxhidi aksasë. E, pastaj thotë: Namazi në drejtim të mesxhidi aksasë nuk lejohet. Këtu janë tri raste, nëse dëshmohet me argument për obligueshmërinë që Pejgamberi s.a.v.s. dhe umeti i tij ta përsërisin. Nëse nuk tregohet me argument për përsëritjen e atij veprimi, atëherë nuk ka konfrontim në mes të veprës dhe fjalës.

a. **Nëse fjala e mëvonshme është e përgjithshme**, pra e përfshin Pejgamberin s.a.v.s. dhe umetin e tij, atëherë ajo fjalë shfuqizon veprimin e mëhershëm, si p.sh.: e agjëron ditën e Ashurës dhe paraqitet një argument

për obligueshmërinë e përsëritjes dhe ngarkesë për neve për ta agjëruar. Pastaj, Pejgamberi s.a.v.s. thotë: Nuk është vaxhib për ne që ta agjërojmë këtë ditë. Kjo fjalë shfuqizon veprën e mëhershme.

b. **Nëse fjala e mëhershme është posaçërisht për Pejgamberin s.a.v.s.**, nëse thotë sikurse në rastin (shembullin) e mëhershëm: Nuk e kam vaxhib që unë të agjëroj, atëherë shfuqizimi i këtij ligji është posaçërisht për Pejgamberi s.a.v.s. Ndërsa, për umetin nuk është në kundërshtim fjala me veprën, sepse fjala nuk i drejtohet umetit, por vazhdon ngarkesa për ta.

c. **Nëse fjala e mëvonshme është posaçërisht për umetin**, nëse thotë sikurse në rastin (shembullin) e mëparshëm: Nuk e keni vaxhib që ju të agjëroni, nuk ka kundërshtim në mes të fjalës dhe veprës, sa i përket Muhamedit s.a.v.s. sepse vazhdon ngarkesa për të, ndërsa sa i përket umetit, fjala tregon se nuk janë të ngarkuar me atë veprim. Vetëm se, nëse fjala është para veprimit të një vepre sonë, atëherë është posaçërisht për veprën e mëhershme, pra sqarim se nuk është vaxhib, dhe nëse fjala vjen pas kryerjes së veprimit, është shfuqizim i veprës së mëvonshme. Sqarim i mëtutjeshëm do të bëhet kur do të flasim për shfuqizimin.

3. **Nëse fjala është e mëvonshme, por veprimi nuk dihet, a i mëvonshëm, a më i hershëm**, këtu paraqitet kontrasti i të dyjave të fuqishmeve. Nëse ka mundësi, bëhet bashkimi në mes të fjalës dhe veprës, duke specifikuar njëri nga tjetra. Siç sqaruam më parë, nëse nuk ka mundësi të bëhet bashkimi, atëherë dijetarët kanë dhënë tri mendime.

Mendimi i parë: Është mendimi i Razijut, shumicës absolute të dijetarëve dhe të cilin e preferoj unë: **i jepet prioritet fjalës**, sepse tregon qëllimin pa ndërmjetësues, ndërsa vepra nuk është mjet i vendosur për të treguar. Por, edhe nëse tregon, vepra tregohet me ndërmjetësim **“fjalë”**. *Shembull:* **“Faluni siç më shihni duke u falur”**. Pastaj, treguesi i veprës, pra të falurit e Pejgamberi s.a.v.s., është arritur (realizuar) nëpërmjet ndërmjetësuesit të kësaj fjale.

Mendimi i dytë: **I jepet përparësi veprës**, sepse vepra është më treguese dhe më sqaruese e argumentimit, sepse teorinë (idetë) teknologjike

dhe fjalët e inxhinierëve kanë nevojë për sqarimin e veprës në letër, duke përshkruar me skicim.

Është kundërpërgjigjur ky mendim me atë se vepra e inxhinierit është rrugë sqaruese, mirëpo shumica e dispozitave mbështetjen e kanë fjalën, e jo veprën, duke pasur parasysh fuqinë treguese që kanë dhe që atyre fjalëve nuk i jepet alternativë tjetër e argumentimit.

Mendimi i tretë: Duhet ndalur dhe duhet analizuar se a janë të barabarta në fuqi treguese fjala dhe vepra për të qenë obligim për të vepruar me njëërën prej atyre dyjave.

Fusnotat:

37. “Irshadul Fuhul” fq.23;

“Muhaderat fi Usulil Fikh” fq.72.

38. “Sherhul Udadi” vëll. i II fq.52;

-Transmeton Ahmed dhe gjashtë koleksionistët përpos Tirmidhiut nga Ibni Abasi (“Nejlul Evtar” vëll. i VIII fq.118).

-Transmeton Ahmed i dhe gjashtë koleksionistët nga Aishja (“Nejlul Evtarë” vëll. i VI fq.282).

40. “Usulu Shashi” fq.81;

“El Mustesfa” vëll. i I fq.93;

“El Ibhaxh” vëll. i II fq.186;

“Irshadul Fuhul” fq.41.

41. “Et-Telviyh alet-Tevdijh” vëll. i II fq.3;

“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.225;

“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.200.

42. Për t’u plotësuar hadithi mutevatir nevojiten tre kushte:

Kushti i parë: Që transmetimi të ketë mbështetje në shqisa, e jo vetëm në logjikë (kjo do të thotë që të perceptohet me njërën prej pesë shqisave), sepse logjika (mendimi) ndonjëherë gabon, e është e mundur që argumenti të zbehet, ndërsa nëpërmjet shqisave tjera kjo nuk mund të ndodhë, dhe nevojitet që argumenti të përsëritet.

Kushti i dytë: Që të bëhet balancimi i dy anëve dhe i anës mesatare, për shkak të argumenteve të shumta (Kjo sipas mendimit të Ebi Hanifës).

Kushti i tretë: Që transmetiet të jenë të shumta ashtu që të jetë e pamundur që transmetuesit të bashkohen në gënjeshtër për shkak të vendeve të ndryshme, ashtu siç ka ndodhur gabimi me rastin e kryqëzimit të Mesihut (Isa a.s.) (Mustesfa vëll. I fq.86);

“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i I fq.223;

“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.115;

“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.187;

“Sherhul Esneviju” vëll. i II fq.271;

“Hashijetu Nesmatu Es’har” fq.194;

“Irshadul Fuhul” fq.41;

“El Med’hal ila Medhheb Ahmed” fq.91.

43. Hadith Mutevatir, e kanë treguar 12 sehabe. Prej Alijut r.a. e kanë regjistruar: Ibn Shejbe, Darukutnij dhe Ibni Adij.

44. Hadith Mutevatir. E ka regjistruar Ahmed i dhe gjashtë koleksionistët nga Enesi r.a. E kanë treguar Zubejri, Ebu Hurejre, Xhabir bin Abdullahu, Ibn Mes’udi, etj.

45. Hadith Mutevatir. Transmeton Muslimi nga Ebi Hurejre. Transmeton Ahmedi nga Xhabiri (“Nejlul Evtar” vëll. i I fq.169).

46. “El Ihkam” vëll. i I fq.151;
“El-Lema lil Shijrazij” fq.28;
“Keshful Esrarë” vëll. i I fq.280;
“Et-Telviyh alet-Tevdijh” vëll. i II fq.3;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.235;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.186;
“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.200;
“El mebadiul ameti lil Fikhil xheaferij” fq.329.

47. “Sherhul Xhelalul mehalij” vëll. i II fq.106;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.223;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.189;
“En-Nudhumul mutenathir minel hadijthil mutevatir lis-Sejid Kenanij” fq.10

48. “Et-Telviyh alet-Tevdijh” fq.212;
“Keshful Esrarë” vëll. i I fq.688;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.235;
“Sherhul mehalij” vëll. i I fq.114;
“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.2004.

49. Hadithin e parë e ka regjistruar Muslimi nga Omeri r.a. Hadithin e dytë e ka regjistruar Buhariu dhe Muslimi nga Ibn Omeri r.a. Hadithin e tretë e ka regjistruar Darukutni dhe të tjerët nga Ebi Seid el Hudriju. Po ashtu, e ka regjistruar Ahmedi dhe Buhariu nga Ibn Omeri e ai nga Seadi (“Nejlul Evtar” vëll. i I fq.176, 178).
Hadithin e “gurëzimit” e ka regjistruar një grup seleksionistësh (Ahmedi dhe gjashtë koleksionistët nga Ebi Hurejre dhe nga Zejd bin Halidi) (“Nejlul Evtar” vëll. i VII fq.86).

50. “Hashijetul Nesmatul Es’har” të Ibni Abidinit fq.195.

51. “Keshful Esrarë” vëll. i I fq.690;
“El Mustesfa” fq.93;
“Muslimu Thubut” vëll. i II fq.88;
“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.204;
“Hashijetu nesmatul Es’har”
“Et-Telviyh alet-Tevdijh” fq.22;
“Sherhul mehalij” vëll. i II fq.114;
“Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.260;
“Gajetul Vusul Sherh Lubul Usul” fq.97;
“El-med’hal ila medhheb Ahmed” fq.91;
“El Mebadiul ameti lil fikhil Xheafer” fq.342;

“Irshadul Fuhul” fq.43.

52. “El-Ihkam lil Amidi”.

53. “Muhaderat fi Usulil Fikh” fq.74.

54. E ka regjistruar Maliku në Muvetaë;

“Xhamiul Usul” vëll. i I fq.186;

E ka regjistruar Ebu Davudi dhe Tirmidhiu nga Mikdam bin Mead Jekreb (“Xhamiul Usul” vëll. i I fq.190).

54. Profesor Muhamed Tekijul Hakimë ka thënë: Ky është argument, të cilin e tregojnë argumentuesit e hadithit, dhe në aspektin logjik argument kundërmohues të hadithit dhe të pejgamberllëkut (“Usulul ameti lil fikhil mukaren” fq.128).

55. “El med’hal ila medhheb Ahmed” fq.90.

56. “Muhaderat el Bena” fq.75.

57. Mutefikun alejhi nga Ibn Mes’udi (“Nejlul evtar” vëll. i VI fq.190).

58. “El med’hal ila medhheb Ahmed” fq.90.

335. “En-nedhar” fq.247.

59. Transmeton Darukutniju nga Enes bin Maliku (“Nejlul Evtar” vëll. i V fq.216).

60. Transmeton Muslimi nga Ebi Hurejre në formulimin “silluni mirë me gratë” (“Sherhul Muslim” vëll. i X fq.58).

Transmeton Tirmidhiu nga Amr bin Ehves në formulimin “E pra, silluni mirë me gra”.

61. Transmeton Ahmedi, Nesaiju, Ebu Davudi dhe dy shejhat nga Ebi Hurejre (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.146).

62. Transmeton Ahmedi, Muslimi, Ebu Davudi, Nesaiju dhe Ibni Maxhe nga Ibni Abasi (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.74).

63. Transmeton Ebu Davudi nga Amër bin Shuajbin, nga baba i tij, nga gjyshi i tij (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.74).

64. Për të ka edhe hadithe tjera, prej tyre hadithin të cilin e ka regjistruar Darukutniju nga Amër bin Shuajbi, nga gjyshi i tij për rastin e vjedhjes së Safvan bin Umejes, pastaj rasti tjetër “Dhe urdhëroi t’i pritet dora deri në fillim të shuplakës (“Nasbu Rraje” vëll. i II fq.27).

65. Mutefikun alejhi, nga Othman bin Afvani r.a. (“Nejlul Evtar” vëll. i I fq.129).
66. Hadith mutevatir.
67. Transmeton Muslimi në formulimin: Njerëzit pasojnë kurejshitet në të mirë dhe në të keqe.
Buhariu dhe Muslimi nga Ebi Hurejre në formulimin “Në këtë çështje njerëzit pasojnë Kurejshitet” (“Xhamiul Usul” vëll. i IV fq.347).
Transmeton Taberaniu në librin “Sagirë” dhe “Evsat” në formulimin “udhëheqësit Kurejshit” (“Mexhmea Zevaid” vëll. i V fq.192).
68. Hadithi “Nuk trashëgohe mi, por pasuria jonë mbetet sadaka” është hadith Mutefikun alejhi nga Ebi Bekri (“Nejlul Evtarë” vëll. i VI fq.76).
69. Transmeton Ahmedi, Ebu Davudi, Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe nga Kubijsete bin Dhuejb (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.59).
70. Transmeton Nesaiju (“Nejlul Evtar” vëll. i VII fq.57).
71. Transmeton Shafijju (“Nejlul Evtar” vëll. i VII fq.56).
72. Transmeton Ahmedi dhe katër koleksionistët (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.298).
73. Transmeton Ahmedi dhe Muslimi nga Ebi Seid el Hudriju (“Nejlul Evtar” vëll. i V fq.190).
74. Transmeton Muslimi dhe Ahmedi ndërsa e ka vërtetuar Tirmidhiu (“Nejlul Evtar” vëll. i I fq.221).
75. “Keshful Estrarë” vëll. i I fq.694.
76. Transmeton Maliku, Ahmedi, dy shejhat dhe Ebu Davudi nga Ebi Musa el-Esh’ariju dhe Ebi Said el Hudriju.
77. Transmeton Ahmedi dhe gjashtë koleksionistët e haditheve përpos Buhariut (“Nejlul Evtar” vëll. i VI fq.301).
78. Mutefikun alejhi nga Ibn Omeri (“Nejlul Evtar” vëll. i IV fq.102).
79. Hadithë mutevatir. E ka transmetuar Ahmedi, Tirmidhiu dhe Ibni Habani nga Ibni Mes’udi.
Po ashtu e ka transmetuar Tirmidhiu nga Zejd bin Thabiti.

84. Shiitët pajtohen se informata e vetme është argument (“Anavijn fil mesail Usulije lil Kjadhimij” vëll. i II fq.10,
 “El Kavanijn Mahkemeti lil Xhejlaniu” fq.198,
 “Usulul Istinbat lil Hajderij” fq.147).
85. “Muslimu Thubut” vëll. i II fq.97;
 “Keshful Esrarë” vëll. i I fq.691;
 “Sherhul Esnevij” vëll. i I fq.281.
86. “Et-Telviyh alet-Tevdijh” vëll. i II fq.4;
 “Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.128;
 “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.295;
 “Mer’etil Usul” vëll. i II fq.211;
 “Sherhul Mehalij” vëll. i II fq.119;
 “Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.210;
 “Usulul Fikh li shejh Zekijud-Dijn Shaëban” fq.23;
 “Muhaderat el Bena” fq.80.
87. Mutefikun alejhi, Ahmedi nga Ebi Hurejre në formulimin “Nëse në një enë pi ujë qeni, pastrone shtatë herë, ndërsa për të parën herë pastrone me dhe”.
 Edhe pse ka transmetime të shumta në lidhje me këtë çështje, ky është më i sakti për shkak se e kanë transmetuar Buhariu dhe Muslimi.
 Në transmetimin e Ebi Abijd el Kasim bin Selamit, në librin “Pastërtia” ekziston teksti “Nëse qeni pi në një enë tuajën, pastroni enën shtatë herë, të parën herë, apo në një enë herë prej herave le të jetë me dhe” (“Subule Selam” vëll. i I fq.22; “Nejlul Evtar” vëll. i I fq.26).
88. Mutefikun alejhi, po ashtu transmeton Ahmedin nga Ibn Amri (“Nejlul Evtar” vëll. i II fq.179, 182).
89. Mutefikun alejhi, po ashtu transmeton Ahmedin nga Ebi Hurejre r.a. (“Nejlul Evtarë” vëll. i V fq.214).
90. “Haraxh” është e hyrë profitable, blerësi pronëson mallin, ndërsa për kohën në disponim ia paguan shitësit vlerën e shfrytëzimit të atij malli.
 Nëse njëri e blenë një parcel, ose një rob, ose një kafshë dhe e shfrytëzon, mirëpo më vonë e sheh ndonjë të metë (e cila nuk është cekur në kontratë). Blerësi ia kthen shitësit, por në të njëjtën kohë ia paguan vlerën e shfrytëzimit të atij malli, po aq kohë sa e ka mbajtur. Ky është (interpretimi) i hadithit të cilin e ka regjistruar Ahmedin, Ebi Davudi dhe Ibni Maxhe nga Aishja r.a. (“Nejlul Evtar” vëll. i V fq.212).
91. “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.298;
 “Ebu Hanife” autor Muhamed Ebu Zehra fq.280;
 “El-Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.201.

92. Transmetojnë një grup koleksionistësh të haditheve (Ahmedi dhe autorët e gjashtë koleksioneve) nga Ebi Hurejre r.a. (“Nejlul Evtar” vëll. i IV fq.206);
Vetëm Nesaiju nuk e ka transmetuar.
93. “Sherhul mehalij” vëll. i II fq.1999;
“El med’hal ila medhheb Ahmed” fq.43;
“Usulul Fikhi li Shaëban” fq.35.
94. E ka regjistruar Buhariu, Muslimi, Ahmedi dhe Maliku (në Muvetë) nga Hakim bin Hazani (“Nejlul Evtar” vëll. i V fq.184).
95. “Usulu Shashij” fq.85;
“El Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.178;
“El-Lema li Shijrazij” fq.39;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.204;
“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.294, 310.
96. “Iëamul mukijjn” vëll. i I fq.30;
“Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.281;
“El-med’hal ila medhheb Ahmd” fq.43.
97. “Sherhul mehalij” vëll. i II fq.148;
“El Ibhaxh” vëll. i II fq.223;
“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.224.
98. “El Ihkam li Ibni Hazm” vëll. i II fq.125;
“Et-Telvjih alet-Tevdijh” vëll. i II fq.7;
“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.174;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.188;
“Irshadul Fuhul” fq.57.
99. “Et-Tevdijh sherh Tenkijh” vëll. i II fq.7;
“Sherhul mehalij” vëll. i II fq.153;
“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.210;
“Revdatu Nadhir” vëll. i I fq.323.
100. “Et-Tevdijh” fq.7;
“Sherhul mehalij” fq.149;
“Mer’etil Usul” fq.216;
“Revdatu Nadhir” fq.324;
“El Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.203;
“Iëlamul mukijjn” vëll. i I fq.21;
“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.174;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.288;

“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.325.

101. “Irshadul Fuhul” fq.57.

102. “El-Ibhaxh” vëll. i II fq.223.

103. “El Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.203;

“El-Lema li Shijrazij” fq.40;

“Sherhul mehalij” vëll. i I fq.149;

“El Ibhaxh” vëll. i II fq.225;

“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.174.

104. Transmetojnë dy shejhat, Ahmedi dhe Tirmidhiu nga Ibni Mes’udi në formulimin “Gjenerata më e mira është gjenerata ime, pastaj gjenerata pas tyre, pastaj gjenerata pas tyre, pastaj do të vijnë gjeneratat ku dëshmia u kërkohet me përбетim, sepse përбетimi do të jetë dëshmi”.

105. “El mu’tëmid” vëll. i I fq.377;

“El Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.89;

“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.302;

“Sherhul Udad” vëll. i II fq.22;

“Sherhul mehalij” vëll. i II fq.86;

“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.180;

“El Ibhaxh li Sebekij” vëll. i II fq.172;

“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.240;

“Gajetul Vusul” fq.92;

“Irshadul Fuhul” fq.31.

106. Transmeton Ahmedi dhe Buhariu nga Malik bin Huvejrithi (“Nejlul Evtar” vëll. i II fq.175).

108. “El Ibhaxh li Sebekij” vëll. i II fq.177.

109. “Sherhul Udadi” vëll. i II fq.23;

“El Ibhaxh” fq.17;

“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.240.

110. Transmetojnë gjashtë koleksionistët e haditheve dhe Ahmedi nga Omeri r.a. (“Nejlul Evtarë” vëll. i V fq.40).

111. “Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.181;

“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.241.

112. “Sherhul Udadi”;
“El Ibhaxh” fq.172.
113. “Fevatihu Rahmut”
“Hashijetu Nesmatul Es’har” fq.226;
“Mer’etil Usul” vëll. i II fq.144;
“Et-Tevdijh shehut-Tenkijh” vëll. i II fq.15.
114. “El-Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.60;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.172;
“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.241.
115. “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i III fq.2;
“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.189.
116. “El-Muëtemid li-Ebil Husejn” vëll. i I fq.288;
“El-Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.98;
“Sherhul udadi” vëll. i II fq.26;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.177;
“Fevatihu Rahmut” vëll. i II fq.202;
“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.251;
“Irshadul Fuhul” fq.24.
117. “El mëtemid” vëll. i I fq.289;
“Risaletu fi Usuli Dhahirijeti li Ibni Arabi” fq.22;
“Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.3;
“Sherhul Mehalij” vëll. i II fq.295;
“El-Med’hal ila Medhheb Ahmed” fq.197.
118. “Et-Tekrirë vet-Tehbirë” vëll. i II fq.3.
119. “El-mëtemid” vëll. i I fq.290;
“El-Ihkam lil Amidi” vëll. i I fq.98;
“Sherhul Mehalij” vëll. i II fq.88;
“Sherhul Udadi” vëll. i II fq.26;
“El-Ibhaxh” vëll. i II fq.178;
“Sherhul Esnevij” vëll. i II fq.252;
“Irshadul Fuhul” fq.24.

Përmbajtja:

<i>Hyrje</i>	4
<i>Definicioni i sunetit</i>	5
<i>Ndarja e sunetit në bazë të zinxhirit</i>	7
<i>E para: Suneti mutevatir</i>	8
<i>E dyta: Suneti meshhur</i>	10
<i>E treta: Suneti i vetmuar</i>	11
<i>Argumenti i sunetit</i>	12
Argumentet e mohuesve të argumentit të sunetit.....	18
<i>Vendi i sunetit në krahasim me Kur'anin</i>	22
<i>Medhhebet e sehabëve dhe dijetarëve rreth të vepruarit me hadithin e vetmuar dhe argumentimi me të</i>	27
<i>Hadithi mursel</i>	37
Dispozitat e hadithit mursel.....	38
<i>Veprat e Pejgamberit s.a.v.s.</i>	42
<i>Kundërshtimi i fjalëve me veprat e Pejgamberit s.a.v.s.</i>	46
<i>E para: Kundërshtimi në mes dy veprimeve</i>	46
<i>E dyta: Kundërshtimi në mes të dy fjalimeve</i>	47
<i>E treta: Kundërshtimi i fjalës me veprën</i>	49